

rytietiškos novelės

Marguerite Yourcenar

Marguerite Yourcenar / RYTĖTIŠKOS

NOVELĖS / Iš prancūzų kalbos vertė Linas Rybelis

/ Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla Vilnius

UDK 840-3

Io-171

KNYGOS LEIDIMĄ REMIA: KULTŪROS RĖMIMO FONDAS.

NACIONALINIS KNYGOS CENTRAS –

PRANCŪZIJOS KULTŪROS MINISTERIJA.

CET OUVRAGE PUBLIÉ AVEC LE SOUTIEN DU CENTRE NATIONAL
DU LIVRE – MINISTÈRE FRANÇAIS CHARGÉ DE LA CULTURE.

PRANCŪZIJOS UŽSIENIO REIKALŲ MINISTERIJA,

PRANCŪZIJOS AMBASADA LIETUVOJE, PRANCŪZŲ KULTŪROS
CENTRAS (O. MILAŠIAUS PROGRAMA KNYGŲ LEIDIMUI REMTI).

CET OUVRAGE, PUBLIÉ DANS LE CADRE DU PROGRAMME

D'AIDE À LA PUBLICATION OSCAR MILOSZ, BÉNÉFICIE
DU SOUTIEN DU MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES,

DE L'AMBASSADE DE FRANCE EN LITUANIE ET

DU CENTRE CULTUREL FRANÇAIS.

VERSTA IŠ: MARGUERITE YOURCENAR,

NOUVELLES ORIENTALES, PARIS: GALLIMARD, 2005.

© EDITIONS GALLIMARD, PARIS, 1938,

EDITION REVUE ET AUGMENTÉ EN 1978

© VERTIMAS, LINAS RYBELIS, 2008

© LIETUVOS RAŠYTOJŲ SAJUNGOS LEIDYKLA, 2008

ISBN 978-9986-39-538-6

K A I P I Š S I G E L B Ė J O V A N G A S F O

Senasis tapytojas Vangas Fo ir jo mokinys Lingas klajojo Hano karalystės keliais.

Lėtai jie judėjo į priekį, nes naktį Vangas Fo sustodavo stebėti žvaigždžių, o dieną – žiūrėti į laumžirgius. Mantos jie nešėsi nedaug, nes Vangas Fo mėgo tik daiktų atvaizdus, o ne pačius daiktus, ir jam atrodė, kad nėra pasaulyje dalyko, verto įsigyti, išskyrus teptukus, lako ir tušo indelius, šilko ritinėlius ir ryžių popierių. Jie buvo neturtingi, nes Vangas Fo mainydavo savo paveikslus į sorų košę ir niekino sidabrinius. Jo mokinys Lingas, sulinkęs nuo sunkaus eskizų krepšio, pagarbiai kūprino lyg neštų dangaus skliautą, mat Lingui dingojos, jog į tą krepšį tilpo snieguoti kalnai, pavasario upės ir vasaros mėnulio veidas.

Lingo nuo gimimo laukė kita dalia nei bastytis šalia senio, kuris savinosi aušrą ir kalino prietemą. Jo tėvas buvo aukso keitėjas; motina – vienintelė nefrito prekijo duktė, paveldėjusi jo naudą drauge su prakeiksmiais, kodėl ji – ne sūnus. Lingas užaugo namuose, kuriuos turtas saugojo nuo atsitiktinumų. Dėl tokios užsklęstos vaikystės jis tapo baikštus: bijojo vabzdžių, perkūno ir numirėlių veidų. Kai jam sukako penkiolika, tėvas parinko žmoną, ir labai dailią, mat

sulaukęs amžiaus, kai naktys skiriamos tik miegui, guodėsi bent mintimi apie laimę, tenkančią sūnui. Lingo žmona buvo liauna kaip nendrė, vaikiška kaip pienas, saldi kaip seilė, sūri kaip ašaros. Po vestuvių Lingo tėvai susiprato kukliai pasimirti, ir cinoberiu dažytuose namuose sūnus liko vienas su jaunute žmona, nuolat besišypsančia, ir alyvmedžiu, kas pavasarį pražystančiu rožiniais žiedais. Lingas pamilo šią tyros širdies moterį, kaip kad mylime veidrodį, kuris niekuomet nepadulsvės, talismaną, kuris visuomet apgins. Pasidavęs madai, lankė arbatines ir saikingai globojo akrobatų bei šokėjas.

Kartą naktį jis atsidūrė smuklėje prie vieno stalo su Vangu Fo. Senis jau buvo įkaušęs – vien tam, kad geriau nutaptų girtuoklį; galva jam sviro į šoną, lyg jis būtų mėginęs išmatuoti atstumą tarp savo rankos ir puodelio. Ryžių degtinė atrišo nešnekiam meistrui liežuvį, ir tą vakarą Vangas kalbėjo taip, tarytum tyla būtų siena, o žodžiai – spalvos jai dažyti. Jo dėka Lingas perprato, kokie gražūs gėrovų veidai, paskendę karštų gėrimų garuose, kaip įstabiai ruda mėsa, kai ją netolygiai nulaižo liepsnos liežuviai, kokios puošnios rausvo vyno dėmės, it nuvytę žiedlapiai nusėjusios staltieses. Vėjo gūsis atplėšė langą; vidun įsniokštė liūtis. Vangas Fo palinko prie Lingo, kad šis kartu pasigėrėtų blyškiai melsvu žaibo dryžiu, ir Lingas sužavėtas liovėsi bijojęs audros.

Lingas sumokėjo už senąjį dailininką, ir kadangi Vangas Fo neturėjo nei pinigų, nei pastogės, nuolankiai pasiūlė jam savo būstą. Juodu iškeliavo drauge; Lingas nešė žibintą; nuo

jo šviesos valkose žaidė netikėti atšvaitai. Tą vakarą Lingas nustebeęs pamatė, kad jo namo sienos ne raudonos, kaip jis manė, bet pradedančio pūti apelsino spalvos. Kieme Vangas Fo pamatė grakštų krūmelį, kurio niekas lig tol nebuvo pastebėjęs, ir palygino jį su mergina, paleidusia džiūti plaukus. Koridoriuje jis pakerėtas žiūrėjo, kaip netvirtai sienos plyšiais ropoja skruzdėlė, ir šių vabalėlių baimė Lingui išnyko kaip rūkas. Tuomet supratęs, jog Vangas Fo apsireiškė, kad apdovanotų jį nauja siela ir nauju suvokimu, Lingas pagarbiai paguldė senuką kambaryje, kur mirė jo tėvas ir motina.

Jau daug metų Vangas Fo svajojo nutapyti portretą, kuris vaizduotų laikų princesę, grojančią liutnia po gluosniu. Jokia moteris jam nesirodė tokia nežemiška, kad galėtų tikti kaip modelis, o Lingas galėjo, nes nebuvo moteris. Paskui Vangas Fo sumastė nutapyti jauną prinčą, šaudantį iš lanko po didžiuliu kedru. Joks to meto jaunuolis nebuvo toks nežemiškas, kad tiktų kaip modelis, bet Lingas atvedė pozuoti po sodo slyvmedžiu savo paties žmoną. Po to Vangas Fo nutapė ją fėjos rūbais tarp saulėlydžio debesų, ir jaunoji žmona pravirko, nes tai buvo mirtį pranašaujantis ženklas. Nuo tada, kai Lingas labiau nei ja pačia ėmė grožėtis jos portretais, kuriuos tapė Vangas Fo, jos veidas pradėjo vysti kaip gėlė, pakirsta sauso vėjo ar vasaros liūčių. Vieną rytą jis rado ją kabančią po pražyduosio rausvojo alyvmedžio šakomis: kaklą smaugiančios juostos galai plaikstėsi susipynę su plaukais; ji atrodė dar lieknesnė nei paprastai ir skaisti kaip senovės poetų apdainuotos gražuolės.

Vangas Fo nutapė ją paskutinį kartą, nes mėgo žalsvą atspalvį, kurį įgyja mirusiųjų veidai. Jo mokinys Lingas trynė dažus, ir šis darbas reikalavo tokio atsidavimo, kad jis užmiršo lieti ašaras.

Lingas vieną po kito pardavė vergus, paskui nefrito dirbinius, tvenkinio žuveles, idant parūpintų mokytojui purpurinio tušo, gabenamo iš vakarų. Namams ištuštėjus, jie iškeliavo, ir Lingas užvėrė duris į savo praeitį. Vangas Fo pavargo nuo miesto, kurio veiduos jis daugiau nebematė jokios bjaurumo ar gražumo paslapties, ir mokytojas su mokiniu leidosi klajoti Hano karalystės keliais.

Garsas apie juos iš anksto sklisdavo kaimuose, prie tvirtovių vartų ir po šventyklų portikais, kur sunerimę maldininkai glaudžiasi sutemus. Gandai bylojo, kad Vangas Fo turįs galių įkvėpti gyvybę savo paveikslams paskutiniu dažų potėpiu, uždėtu jų akims. Ūkininkai ateidavo maldauti, kad nutapytų jiems sarginį šunį, o kilmingieji norėdavo karių paveikslų. Šventikai garbino Vangą Fo kaip išminčių; žmonės baiminosi jo kaip raganiaus. Vangą džiugino tokie nuomonių skirtumai, nes jie teikė jam progą tyrinėti dėkingumo, baimės ar pagarbos išraiškas.

Lingas duoneliavo, saugojo mokytojo miegą ir naudojo si jo ekstazės akimirkomis, kad pamasažuotų kojas. Švin-tant, kai senukas dar miegodavo, jis išeidavo pamedžioti drovių, nendrynuose slypinčių peizažų. Vakare, kai mokytojas nusivylęs sviesdavo teptukus žemėn, jis surinkdavo juos. Kai Vangas liūdėdavo ir prabildavo apie metų naš-tą, Lingas šypsodamasis rodydavo jam tvirtą senuolio ažu-o-

lo kamieną; kai Vangas įsilinksmindavo ir laidydavo pokštus, Lingas nuolankiai apsimesdavo jo klausąs.

Kartą, saulei leidžiantis, jie pasiekė imperatoriaus miesto pakraščius, ir Lingas suieškojo Vangui Fo užeigą nakvynei. Senukas susisupo į savo skarmalus, o Lingas atsigulė šalimais ir šildė jį, mat pavasaris buvo vos prasidėjęs ir plūktinė asla dar sušalusi. Auštant užeigos koridoriuose sudundėjo sunkūs žingsniai; pasigirdo išgąstingas šeimininko šnabždesys ir įsakymai, šūkčiojami barbariška tarme. Lingas sudrebėjo prisiminęs, kad išvakarėse buvo pavogęs ryžių paplotėlį mokytojo vakarienei. Neabejodamas, kad tai jo atėjo suimti, jis pagalvojo, kas rytoj padės Vangui Fo perbristi artimiausios upės brastą.

Įėjo kareiviai su žibintais. Liepsna, persišviečianti pro margą popierių, žiburiavo ant jų odinių šalmų raudonais ir mėlynais atšvaitais. Lankų templės virpėjo jiems už pečių, patys žiauriausieji staiga nei iš šio, nei iš to suriaumodavo. Jie šiurkščiai stvėrė Vangą Fo už sprando, o šiam pro akis neprasprūdo, kad jų rankovės nedera su apsiaustų spalva.

Mokinio prilaikomas, Vangas Fo klupdamas sekė paskui kareivius duobėtomis gatvėmis. Praeivių būriai šaipėsi iš tų dviejų nusikaltėlių, be abejonės, vedamų nukirsdinti. Į visus Vango klausimus kareiviai atsakydavo nuožmiu vypsniu. Jam skaudėjo surištas rankas, ir Lingas nusiminęs žvelgė į mokytoją su šypsena, kuri jam reiškė skausmą, tik švelnesnį.

Jie priėjo imperatoriaus rūmus, kurių violetinės sienos

dienos šviesoje stūksojo kaip sutemų skiautė. Kareiviai nuvedė Vangą Fo per begalę kvadratinų ar apvalių menių, kurių forma simbolizavo metų laikus, keturias pasaulio šalis, vyrišką ir moterišką pradą, ilgaamžiškumą, išskirtines valdžios teises. Durys pačios sukdavosi aplink savo ašį, išgrodamos muzikos natą, ir buvo taip išdėstytos, kad eidamas iš rytų į vakarus išgirsdavai visą gamą. Viskas liudijo apie antžmogišką galybę ir subtilumą, ir jautei, kad menkiausi čia ištarti įsakymai yra galutiniai ir baisūs kaip protėvių išmintis. Pagaliau oras praretėjo; tylą pasidarė tokia spengi, jog net kankinamasis nebūtų drįsęs rékti. Eunuchas pakėlė draperiją; kareiviai sudrebėjo kaip moterys, ir būrelis įžengė į menę, kur soste sėdėjo Dangaus Sūnus.

Menė neturėjo sienų, ją laikė drūtos mėlyno akmens kolonos. Kitapus šių marmurinių stulpų žydėjo sodas, ir kiekviena gėlė jo giraitėse buvo retos užjūrio rūšies. Bet visos jos buvo bekvapės – iš baimės saldžiais kvapais sudrumsti Dangiškojo Drakono meditacijas. Iš pagarbos tylai, kurioje plaukė jo mintys, sodo vidun nebuvo leidžiamas joks paukštis, net bitės buvo nugintos šalin. Sodą nuo viso pasaulio skyrė milžiniška siena, idant vėjas, dvelkiantis virš pastipusių šunų ir lavonų mūšio laukuose, nedrįstų palytėti Imperatoriaus rankovės.

Dangiškasis Valdovas sėdėjo nefrito soste, o jo rankos buvo raukšlėtos kaip senio, nors jis teturėjo vos dvidešimt metų. Jo drabužis buvo mėlynas, kad vaizduotų žiemą, ir žalias, kad primintų pavasarį. Veidas buvo gražus, bet šaltas kaip aukštai pakabintas veidrodis, atspindintis žvaigž-

des ir nenumaldomą dangų. Jam iš dešinės stovėjo Tobulų Malonumų Ministras, iš kairės – Teisingų Kankinimų Patarėjas. Kadangi palei kolonas išsirikiavę dvariškiai, ištempę ausis, gaudyte gaudė kiekvieną iš jo lūpų sklindantį žodį, jis buvo įpratęs visada kalbėti tyliai.

– Dangiškasis Drakone, – prabilo Vangas Fo, puolęs kniūbsčias, – esu senas, esu neturtingas, esu silpnas. Tu – kaip vasara; aš – kaip žiema. Tu turi Dešimt Tūkstančių Gyvasčių; aš tik vieną, ir ta pati jau baigiasi. Ką aš tau padariau? Jie surišo man rankas, kurios niekad nėra tau pakenkusios.

– Klausi, ką man padarei, senasis Vangai Fo? – tarė Imperatorius.

Jo balsas buvo toks melodingas, kad norėjosi verkti. Jis pakėlė dešinę ranką, kuri nuo nefrito plytų atspindžių atrodė žalzgana lyg povandeninis augalas, ir Vangas Fo, pakrėtęs jo plonų pirštų ilgumo, mėgino prisiminti, ar nebus kada nutapęs kokių prastų Imperatoriaus ar jo protėvių portretų, už kuriuos būtų nusipelnęs mirti. Bet vargu ar taip galėjo būti, nes lig šiol Vangas Fo retai lankėsi imperatorių rūmuose, jis labiau mėgo ūkininkų trobeles arba miestuose – kurtizanių kvartalus ir prieplaukų smukles, kur vaidijasi nešikai.

– Klausi, ką man padarei, senasis Vangai Fo? – pakartojo Imperatorius, palenkdamas savo liesą kaklą jo besiklausančio senuko link. – Tuoju pasakysiu. Bet kadangi kito žmogaus nuodai gali įsiskverbti į mus tik pro devynias mūsų angas, tai tavo kaltėms išaiškinti privalau pervesti tave

atminties koridoriais ir papasakoti visą tavo gyvenimą. Mano tėvas tavo paveikslų kolekciją buvo surinkęs slapčiausiame rūmų kambaryje, nes manė, kad tavo paveikslų personažus reikia slėpti nuo smalsaujančių nemokšų, mat juos regėdami jie negali nuleisti akių. Tose menėse aš ir buvau auklėjamas, senasis Vangai Fo, nes viskas buvo taip suruošta, kad galėčiau augti vienatvėje. Idant mano skaistumo neaptašytų žmonių sielų purvas, mane laikė atokiai nuo putoto mano būsimų valdinių srauto, ir niekam nebuvo leidžiama net praeiti pro mano slenkstį, kad kokio vyro ar kokios moters šešėlis nenusidriektų iki manęs. Keli seni tarnai, kuriuos man priskyrė, rodėsi kaip galima rečiau; valandos slinko ratu; tavo paveikslų spalvos atgydavo auštant ir užgesdavo temstant. Naktį, kai negalėdavau užmigti, žiūrėdavau į juos, ir kone dešimtį metų žiūrėjau į juos ištisas naktis. Dieną, sėdėdamas ant kilimo, kurio raštą mokėjau mintinai, ir tuščius delnus pasidėjęs ant geltono savo kelių šilko, aš svajodavau apie džiaugsmus, kuriuos man taiso ateitis. Vaizdavausi pasaulį – su Hano šalim viduryje, – panašų į vienodą ir įdubų delno slėnį, kurį vagoja lemtingos Penkių Upių linijos. Aplink mane jūra, gimdanti pabaisas, o dar toliau – dangų remiantys kalnai. Ir kad lengviau galėčiau įsivaizduoti visus šiuos dalykus, telkdavausi pagalbon tavo paveikslus. Tu mane įtikinai, kad jūra primena plačius vandenį, užlietus ant tavo drobių, tokius mėlynus, kad įmestas tenai akmuo negali nevirsti safyru, kad moterys išsiskleidžia ir susiskleidžia kaip gėlės, panašios į būtybes, vėjo nešamas tavo sodų takais, ir kad jauni liauni

kariai, budintys pasienio tvirtovėse, patys yra strėlės, galinčios perverti jums širdį. Šešiolikos metų sulaukus, prieš mane atsivėrė durys, skyrusios mane nuo pasaulio; aš užlipau į rūmų terasą pažiūrėti į debesis, bet jie nebuvo tokie gražūs kaip tavo sutemų debesis. Įsakiau paruošti palankiną: kratomas keliais, purvinais ir akmenuotais, ko lig tol nė žinoti nežinojau, apkeliavau Imperijos provincijas, bet neradau nei tavo sodų su daugybe moterų, panašių į jonvabalius, nei tavo moterų, kurių kūnas pats yra sodas. Pakrančių akmenys atgrasė mane nuo vandenynų; kankinamųjų kraujas ne toks raudonas kaip granatas tavo paveikluose; kaimų smulkmė trukdo man gėrėtis ryžių laukais; gyvų moterų kūnas man šlykštus kaip skerdienu, pakabinta ant kablių mėsinėse, o šiurkštus mano kareivių juokas man pykina širdį. Tu melavai man, Vangai Fo, senas apgavike: pasaulis – vien krūva padrikų dėmių, kurias į tuštumą taško pamišęs tapytojas ir kurias be perstojo plauna mūsų ašaros. Hano karalystė nėra gražiausia iš karalysčių, o aš nesu Imperatorius. Vienintelė imperija, kurios valdovu verta būti, yra toji, į kurią tave, senasis Vangai, veda Tūkstančio Vingių ir Dešimties Tūkstančių Spalvų kelias. Tu vienas ramiai sau karaliauji kalnuose, kuriuos dengia netirpsantis sniegas, ir laukuose, kur auga nevystantys narcizai. Štai kodėl, Vangai Fo, aš svarsčiau, kokią kankynę parinkti tau už tai – tau, kurio burtai atgrasė mane nuo to, ką turiu, ir įžiebė troškimą to, ko neturėsiu. O kadangi tėra tik vienas kalėjimas, iš kurio negalėsi išeiti, aš nusprendžiau, kad tau išdegins akis, nes tavo akys, Vangai Fo, – tai dveji

stebuklingi vartai, kurie tau atveria tavo karalystę. Ir kadangi tavo rankos – tai du keliai su dešimčia išsišakojimų, vedančių tave į tavo imperijos širdį, nusprendžiau, kad tau nukirs rankas. Ar supratai mane, senasis Vangai Fo?

Išgirdęs šį nuosprendį, mokinyš Lingas išsitraukė iš už juostos šukėtą peilį ir puolė Imperatorių. Jį pačiupo du sargybiniai. Dangaus Sūnus nusišypsojo ir atsidusęs pridūrė:

– Ir dar nekenčiu tavęs, senasis Vangai Fo, už tai, kad sugebėjai laimėti žmonių meilę. Nudėkit šitą šunį.

Lingas šoko į priekį, kad jo kraujas neaptašytų mokytojo apsiausto. Vienas kareivis pakėlė kardą, ir Lingo galva atsiskyrė nuo kaklo ir nukirsta gėlė. Tarnai išnešė jo kūną, o Vangas Fo, nevilties apimtas, gėrėjosi gražia, skaisčiai raudona dėme, kurią jo mokinio kūnas paliko ant žalio akmens plytų.

Imperatorius davė ženklą, ir du eunuchai nušluostė Vangui Fo akis.

– Klausyk, senasis Vangai Fo, – pasakė Imperatorius, – ir nusibrauk ašaras, nes dabar ne laikas verkti. Tavo akys turi būti aiškios, kad tavo verksmas netemdytų to trupčio šviesos, kuris joms dar likęs. Ne vien iš pagiežos geidžiu tavo mirties; ne vien iš žiaurumo noriu matyti tavo kančią. Turiu ir kitų sumanymų, Vangai Fo. Mano kolekcijoje tarp daugelio kitų tavo kūrinių yra vienas nuostabus paveikslas, kuriame atsimušę kalnai, upių žiotys ir jūra, aišku, be galo sumažinti, bet taip gyvai, kad atrodo gyvesni už juos pačius, tarytum daiktų atspindžiai rutulio paviršiuje. Tačiau tas paveikslas nebaigtas, Vangai Fo, tai tik

šedevro apmatai. Žinoma, kai tu tapei, atsisėdęs vienišame slėnyje, pamatei praskrendantį paukštį ar vaiką, tą paukštį besivejantį. Užsiziūrėjęs į paukščio snapą ar vaiko skruostą, pamiršai žydrus marių vokus. Nepabaigai tapyti nei jūros mantijos kutų, nei dumblių karčių ant uolų. Vangai Fo, aš noriu, kad tau likusias kelias šviesos valandas skirtum šiam paveikslui, kad sudėtum į jį paskutines paslaptis, sukaupęs per visą ilgą savo gyvenimą. Tavo rankos, kurios greit nukris, be jokios abejonės, nesudrebės ties šilko audiniu, ir begalybė plūs į tavo kūrinį sulig kiekvienu nelaimės brūkšniu. Tavo akys, kurios greit bus sunaikintos, be jokios abejonės, išvelgs ryšius, pranokstančius žmogaus pojūčius. Toks mano sumanymas, senasis Vangai Fo, ir aš galiu tave priversti jį vykdyti. Jei atsisakysi, prieš apakindamas tave, liepsiu sudeginti visus tavo kūrinius, ir tu tapsi panašus į tėvą, kurio visus vaikus išžudė ir sutrypė viltį sulaukti palikuonių. Bet manyk verčiau, jei nori, kad šis paskutinis įsakymas kyla iš mano gerumo, nes žinau, jog drobė yra vienintelė meiluzė, kurią esi glamonėjęs. Ir duoti tau į rankas teptukus, dažų ir tušo – tai tas pat, kas suteikti pasmerktajam myriop malonę pasidžiaugti gatvės mergina.

Imperatorius krustelėjo mažylį pirštą, ir du eunuchui pagarbiai atnešė nebaigtą paveikslą, kuriame Vangas Fo buvo pavaizdavęs jūrą ir dangų. Vangas Fo nusišluostė ašaras ir nusišypsojo, nes šis nedidelis eskizas priminė jam jaunystę. Visa jame liudijo sielos gaivumą, kuriuo Vangas Fo dabar nebegalėjo pasigirti, tačiau vis dėlto kažko trūko, nes

anuomet, kai jį tapė, Vangas nebuvo dar ganėtinai įsižiūrėjęs į kalnus ir uolas, mirkančias jūroje savo nuogus šlaidus, ir nebuvo ganėtinai persmelktas sutemų liūdesio. Vangas Fo iš vergo rankų pasirinko teptuką ir ėmė lieti ant nebaigtos jūros plačias mėlynas sroves. Vienas eunuchas, tupėdamas prie kojų, grūdo dažus; jam sekėsi prastai, ir Vangas Fo kaip niekad pasigedo savo mokinio Lingo.

Iš pradžių Vangas rausvai nuspalvino ant kalno gulinčio debesies kraštelį. Paskui jūros paviršių pajvairino lengvais raibuliais, kurie tik pagilino jos rimties įspūdį. Nefrito grindys keistai sudrėko, bet Vangas Fo, pasinėręs į savo paveikslą, nė nepastebėjo, kad dirba sėdėdamas vandenyje.

Trapi valtelė, išaugusi po kelių potėpių, dabar užėmė visą pirmąjį šilko ritinėlio planą. Iš toli staiga pasigirdo darbus irklų pliuškenimas, greitas ir gyvas kaip sparnų plasnojimas. Garsas priartėjo, palengva užpildė visą menę, paskui liovėsi, ir lašai, pakibę ant valtininko irklų, virpėjo nejudėdami. Jau seniai Vango Fo akims skirta geležis atvėso budelio žaizdre. Iki pečių apsemti vandenyje dvariškiai, etiketo sukaustyti, stiepėsi ant pirštų galiukų. Galop vanduo pakilo iki Imperatoriaus širdies. Tvyrojo tokia gili tyla, kad būtum girdėjęs kapsint ašaras.

Tai iš tiesų buvo Lingas. Jis vilkėjo seną kasdienį drabužį, ir ant dešinės rankovės dar buvo matyti žymės įplėšos, kurios jis nespėjo užsilopyti rytą, prieš ateinant kareiviams. Tik kaklą buvo apsirišęs keista raudona skara.

Neatsitraukdamas nuo drobės, Vangas Fo švelniai tarė:
– Maniau, tu miręs.

– Jeigu jūs gyvas, – pagarbiai atsakė Lingas, – tai kaipgi aš galėčiau mirti?

Ir jis padėjo mokytojui įlipti į vandenį. Nefrito lubos atsispindėjo vandenyje, ir atrodė, kad Lingas irstosi grotoje. Apsemtų dvariškių kasos vinguriavo paviršiuje kaip gyvatės, o blyškus Imperatoriaus veidas plūduriavo kaip lotoso žiedas.

– Žiūrėk, mano mokiny, – liūdnai tarė Vangas Fo. – Šie nelaimingieji žus, jei dar nežuvo. Aš nemaniau jūroje esant tiek vandens, kad galėtų nuskęsti Imperatorius. Ką daryti?

– *Nebijok, Mokytojau, – sušnibždėjo mokiny.* – Netrukus jie atsidurs sausumoje ir net neprisimins, kad jų rankovė kada būtų sušlapusi. Tik Imperatoriaus širdyje išliks žiupsnis jūros kartumo. Šitiems žmonėms neskirta pasinerti į paveikslo vidų.

Ir pridūrė:

– Jūra graži, vėjas palankus, jūros paukščiai suka lizdus. Plaukiam, Mokytojau, į šalį anapus vandens.

– Plaukiam, – tarė senasis tapytojas.

Vangas Fo sėdo prie vairo, o Lingas užgulė irklus. Tolygus irklų teškėjimas vėl užpildė visą menę, tvirtas ir ritmingas kaip širdies tvinksniai. Vanduo pamažu slūgo aplink dideles stačias uolas, ir jos vėlei virto kolonomis. Netrukus tik viena kita balutė blizgėjo nefrito grindų įdubose. Dvariškių rūbai buvo sausi, tik Imperatoriaus mantijos kurtuose dar bolavo keli putų dribsniai.

Vango Fo užbaigtas ritinėlis gulėjo ant žemo staliuko. Visą jo pirmąjį planą užėmė valtis. Ji palengva tolo, sustin-

gusioje jūroje palikdama vos žymų tuoj pat užsitraukianti pėdsaką. Jau nebegalėjai atskirti dviejų valtyje sėdinčių žmonių veidų. Bet dar matėsi raudona Lingo skara, o Vango Fo barzda plaikstėsi vėjyje.

Irklų plakimas aptilo, paskui liovėsi, nuotolio nuslopintas. Imperatorius, palinkęs į priekį, ranka prisidengęs akis, žiūrėjo, kaip tolsta Vango valtis, kuri tebuvo jau vos pastebimas taškelis dulsvoje prietemoje. Pakilo auksinė ūkana ir pasklido virš jūros. Pagaliau valtis pasuko už uolos, dengiančios išėjimą į atvirą jūrą; ją užgulė skardžio šešėlis; pėdsakas dingo plyname paviršiuje, ir tapytojas Vangas Fo su mokiniu Lingu amžiams ištirpo mėlyno nefrito jūroje, sugalvotoje Vango Fo.

MARKO ŠYPSENA

Garlaivis *tingiai* sūpavosi lygiame vandens paviršiuje lyg teži medūza. Ankštame dangaus lopinėlyje, kurį *supo kalnai, nepakenčiamai burgzdamas it suerzintas vabzdys* vis suko ir suko ratus lėktuvas. Tebuvo tik trečia vaiskios vasaros popietės valanda, o saulė jau pasislėpė už uolėtų Juodkalnijos Alpių atšakų, nusmaigstytų skurdžiais medeliais. Rytais atviroje jūroje vanduo būdavo toks žydras, o šiame keistai raižytame fiorde prie Balkanų pakrančių jis įgaudavo tamsų atspalvį. Žemučiai, neišvaizdūs nameliai ir natūralus kraštovaizdžio atvirumas buvo slaviškas, bet prislopintas spalvų ryškumas ir išdidi dangaus nuogybė vis dar priminė Rytus ir islamą. Dauguma keleivių išlipo krantan ir dabar aiškinosi su baltai apsirengusiais muitininkais ir kerinčiais, gražiais it karo angelai kariviais su triašmeniais durklais prie šonų. Viršutiniame denyje liko stovėti graikas archeologas, egiptietis paša ir prancūzas inžinierius. Inžinierius užsisakė alaus, paša gurkšnojo viskį, o archeologas gaivinosi limonadu.

– Šita šalis mane jaudina, – tarė inžinierius. – Katoro, kur dabar esame, ir Ragūzos uostai visame didžiuliame slavų krašte, plytinčiame nuo Balkanų iki Uralo, yra, be abejo,

vieninteliai vartai į Viduržemio jūrą; šiai žemei nerūpi sienų pasikeitimai Europos žemėlapyje, ir ji ryžtingai atsuka nugarą jūrai, kuri prasigrauzia vidun tik painiom Kaspijos, Suomijos, Juodosios jūros ir dalmatų pakrantės juostom. Tame milžiniškame, tankiai apgyvendintame žemyne begalinis rasių margumynas vis dėlto nesugriauna mįslingos visumos vienovės, kaip ir bangų įvairovė nesuardo iškilmingos jūros monotonijos. Bet mane dabar domina ne geografija ir ne istorija, o Katoras, Kataro vartai, kaip jie jį vadina... mane jis domina toks, kokį jį matome nuo šio italų garlaivio denio: laukinis, slėpiningas, su vingiuotu keliu, kylančiu Setinjės link, taip pat legendose ir slavų baladėse apdainuotas dar žiauresnis Katoras, klastingų netikėlių Katoras, kadaise slegiamas Albanijos musulmonų jungo, ir todėl jūs puikiai suprantate, paša, kodėl serbų epinės poemos nepripažįsta jų nuopelnų. O jūs, Lukiadi, pažįstantis praeitį kaip žemdirbys visus savo ūkio užkampius, ar esate ką nors girdėjęs apie Marką Kraljevičių?

– Esu archeologas, – atsakė graikas, statydamas limonado stiklinę. – Mano žinios baigiasi išskaptuotu akmeniu, o jūsų didvyriai serbai labiau buvo linkę skaptuoti gyvus kūnus. Tačiau aš taip pat domėjausi tuo Marku ir aptikau jo pėdsakų toli nuo legendą pagimdžiusios šalies – pačioje graikų žemėje, nors ir ten pamaldūs serbai pastatė gan gražių vienuolynų...

– Ato kalne, – įsiterpė inžinierius. – Gigantiški Marko Kraljevičiaus kaulai ilsisi kažkur šitame šventame kalne. Ten niekas, išskyrus sielas, nepasikeitė nuo viduramžių.

Šeši tūkstančiai vienuolių išsidraikiusiomis barzdomis, susipykę plaukus į kasas, lig šiol meldžiasi už dievobaimingų globėjų išganymą, už Trapezundo kunigaikščius, kurių giminė, be abejonės, išnyko jau prieš daugelį amžių. Kaip nusiramini pagalvojęs, kad užmarštis nėra tokia staigi ir visa naikinanti, kaip kad ją vaizduoja, nes pasaulyje yra vieta, kur kelių senų kunigų maldose tebegyvuoja dinastija iš Kryžiaus žygių laikų! Jei neklystu, Markas žuvo mūsųje su otomanais Bosnijoje ar kroatų šalyje, bet prieš mirtį jis paprašė jį palaidoti šiame stačiatikių Sinajuje, tad, nepaisant povandeninių uolų rytų jūroje ir turkų galerų žabangų, jo lavoną pavyko ten nuplukdyti valtimi. Nežinau kodėl, bet ši graži istorija man primena paskutiniąją Artūro kelionę...

Vakaruose būta karžygių, tačiau juos kaustė principų plienas, kaip viduramžių riterius – geležiniai šarvai, bet šis padūkės serbų karžygys buvo laisvas iš prigimties. Marko užpultiems turkams turbūt rodydavosi, kad juos užgriuvo kalnų ažuolas. Jau sakiau, kad anuomet Juodkalnija priklausė islamui: serbų būriai nebuvo gausūs ir negalėjo stoti į atvirą mūsų su apipjaustytaisiais dėl Černogoro – Juodojo kalno, nuo kurio šalis gavo savo vardą. Markas Kraljevičius netikėlių šalyje užmezgė slaptus ryšius su tariamai atsivertusiais krikščionimis, su nepatenkintais valdininkais ir nemalonėn ar mirtinan pavojun patekusiais pašomis. Jam vis labiau reikėjo palaikyti su bendrininkais tiesioginį ryšį, tačiau dėl savo aukšto stoto jis negalėjo prasiskverbti pas priešus persirengęs elgeta, aklu

muzikantu ar net moterimi, nes ir tam būtų tikęs dėl savo grožio: jį būtų atpažinę iš neišmatuojamai ilgo šešėlio. Priesivartuoti laiveliu prie tuščio kranto buvo neįmanoma: begalė nepavargstančių sargybinių budėjo ant uolų, tykodami vieno nesulaukiamo Marko. Bet ten, kur valtis būtų lengvai pastebėta, geras plaukikas prasmunka nesunkiai, ir tik žuvis žinojo jo kelius tarp dviejų vandenų. Markas užburdavo bangas, jis plaukiojo taip pat puikiai kaip Odisėjas, jo antikinis kaimynas iš Itakės. Kerėdavo jis ir moteris: klaidžiais jūros kanalais ne kartą buvo nusigavęs į Katorą prie trandžių išvarpytos medinės trobelės, vos atlaikančios bangų mūšą. Skutario pašos našlė ten leisdavo naktis, svajodama apie Marką, o rytus – jo laukdama. Ji tepdavo aliejais jo kūną, sustingusį nuo drėgnų jūros bučinių, slapta nuo tarnaičių šildydavo jį savo lovoje, pridengdavo jo naktinius susitikimus su šnipais ir bendrininkais. Vos prašvitus ji nusileisdavo į dar tuščią virtuvę ir ruošdavo jo mėgstamiausius valgius. Jis pakentė jos svarias krūtis, storas šlaunis ir antakius, suaugusius vidury kaktos, godžią ir pavydžią persirpusios moters meilę, tramdė savo pyktį, kai atsiklaupęs persižegnoti matydavo ją spjaudantis. Vieną naktį, dar neišaušus dienos, kai Markas baudėsi plaukti į Ragūzą, našlė kaip paprastai nuėjo į apačią pataisyti jam valgio. Ašaros trukdė jai šeiminkauti taip rūpestingai kaip visada, ir, nelaimei, jos atnešta ožkiena buvo pervirusi. Markas buvo išgėręs, jo kantrybė trūko kaip vyno ąsotis: lipniais nuo padažo pirštais pagriebęs ją už plaukų, jis suriaumojo:

– Velnio kale, tu nori, kad valgyčiau šimtametės ožkos mėsą?

– Tai buvo gražus gyvuliukas, – atsakė našlė, – ir pats jauniausias kaimenėje.

– Jis kietas kaip tavo raganiška mėsa ir taip pat velniškai dvokia, – tarė jaunasis krikščionis, apgirtęs nuo vyno. – O kad tu spirgėtum pragare kaip ir jis!

Ir vienu kojos spyriu pasiuntė troškinį pro plačiai atvertą langą tiesiai į jūrą.

Našlė tylėdama nuplovė nuo grindų taukų dėmes ir nusiprausė veidą, sutinusį nuo ašarų. Ji liko tokia pat švelni ir šilta kaip ir išvakarėse, o išaušus, kai šiaurės vėjas įlankoje ėmė audrinti bangas, meiliai pasiūlė Markui kelionę atidėti. Jis sutiko ir užėjus dienos karščiams prigulė pasnausti. Kai pabudęs tingiai rąžėsi prie lango, tankių pinučių slepiamas nuo pašalinių akių, jis išvydo riestų kardų atšvaitus: turkų kareivių būrys apsupo namą, užtvėrė visus išėjimus. Markas puolė į balkoną, pakibusį aukštai virš jūros: šėlstančios bangos perkūniškai griaudėdamos daužėsi į uolas. Markas nusiplėšė marškinius ir nėrė žemyn galva į audrą, į kurią joks laivas nedrįstų plaukti. Kalnai ritosi po juo, o jis ritosi po kalnais. Vedami našlės, kareiviai iškratė namus, bet nerado nė menkiausio pėdsako, kurį būtų palikęs dingęs jaunasis milžinas. Galų gale perplėšti marškiniai ir išlaužtos balkono pinutės nukreipė juos teisingu keliu; staugdami iš apmaudo ir siaubo, jie išgriuvo į pajūrį. Kaskart, kai smarkesnė banga suduždavo prie kojų, jie nevalingai atsokdavo. Vėjo stūgsme jiems

girdėjosi Marko juokas, o įžūli puta jiems rodės esąs jo spjūvis į veidą. Ištisas dvi valandas Markas yrėsi nepasistumdamas į priekį nė per grybšnį; jo priešai taikė jam į galvą, bet vėjas nupūsdavo strėles; jis pranykdavo ir vėl iškildavo to paties žalio gūbrio viršūnėje. Galiausiai prie ilgo ir lankstaus albano diržo našlė tvirtai pririšo savo skarą; patyrusiam tunų žvejui pavyko tuo šilkinio lasu pagauti Marką, ir prismaugtas plaukikas turėjo pasiduoti traukiamas į krantą. Medžiodamas savo šalies kalnuose Markas nekart buvo matęs, kaip žvėrys apsimesdavo negyvais, kad jų nepribaigtų; jis instinktyviai pasinaudojo šia gudrybe: pamėlęs jaunuolis, kurį turkai išvilko į krantą, buvo sustingęs ir šaltas kaip trijų dienų senumo lavonas; nešvarios putos pilni plaukai buvo prilipę prie یدubusių smilkinių; pastėrusiose akyse neatsispindėjo nei bekraštis dangus, nei vakaro sutemos; jūros druskos apneštos lūpos buvo sustingusios virš sukastų dantų; rankos karojo lyg virvės; krūtinė buvo tokia galinga, kad nepraleido nė širdies dūžių. Virš Marko palinko kaimo kilmingieji, ilgomis barzdomis kutendami jam veidą, paskui visi pakėlė galvas ir vienu balsu sušuko:

– Garbė Alachui! Jis miręs kaip sudvisęs kurmis, kaip nustipęs šuo. Kad jo kūnas neterštų mūsų žemės, išmeskite jį atgal į jūrą, nuplaunančią nešvarumus.

Bet piktoji našlė ėmė verkti, o paskui – juoktis:

– Markui paskandinti negana vienos audros, – tarė ji, – o pasmaugti – vienos kilpos. Tas, kas guli jums prieš akis, nėra miręs. Jei įmesite jį atgal į jūrą, jis apžavės bangas kaip

apžavėjo mane, vargšę moteriškę, ir tos nuneš jį į gimtinę. Imkit vinis ir plaktuką, nukryžiuokit tą šunį, kaip buvo nukryžiuotas jo dievas, kuris neateis jam čia į pagalbą, ir jūs pažiūrėsit, ar nesusisuks jo keliai iš skausmo, ar neišvems jo prakeikta burna jokio klyksmo.

Budeliai paėmė iš laivų dailidės įrankių dėžės vinių ir plaktuką, pervėrė jaunojo serbo rankas, kiaurai persmeigė pėdas. Bet pasmerktojo kūnas nesujudėjo, joks virpulys neperbėgo šiuo, rodės, negyvu veidu, ir net kraujas iš atvirų žaizdų sunkėsi lėtais, pavieniais lašais, nes Markas valdė savo kraujagysles kaip ir širdį. Tada pats seniausias iš kilmingųjų sviedė kuo toliau plaktuką ir gailiai sušuko:

– Tegu Alachas mums atleidžia už tai, kad bandėme nukryžiuoti mirusįjį! Pririškim sunkų akmenį lavonui po kaklu, kad gelmė paslėptų mūsų nusikaltimą ir jūra jo niekada nesugrąžintų.

– Markui Kraljevičiui nukryžiuoti reikia daugiau nei tūkstančio vinių ir šimto plaktukų, – kalbėjo piktoji našlė. – Paimkit degančias anglis, uždėkit jam ant krūtinės ir pamatysite, ar nesusiries jis iš skausmo it nuogas kirminas.

Budeliai atnešė anglių iš laivų kamšytojo krosnies ir plačiu ratu išdėstė jas ant suledėjusios nuo jūros šalčio plaukiko krūtinės. Anglys žioravo, paskui užgeso ir pajuodo kaip nuvytusios raudonos rožės. Ugnis išdegino ant Marko krūtinės platų apanglėjusį žiedą, panašų į šokančių laumių ištryptus ratus žolėje, bet vaikiną nesudejavo ir nė viena jo blakstiena nevirptelėjo.

– Alache, – tarė budeliai, – mes nusidėjome, nes tik vienas

Dievas turi teisę bausti mirusiuosius. Jo sūnėnai ir jo dėdžių sūnūs atvyks pas mus reikalauti pasiaiškinti dėl tokio įžeidimo, tad geriau paslėpkime jį maiše, iki pusės prikrovę didelių akmenų, kad net jūra nežinotų, kieno lavoną mes jai duodame praryti.

– Nelaimėliai, – urzgė našlė, – jis viena ranka perplėš *visus maišus ir išmėtys visus akmenis. Geriau atveskite čia kaimo merginas ir liepkite joms šokti smėlyje rateliu. Tada mes pažiūrėsime, ar jį dar kankina meilė.*

Buvo pakviestas merginos. Jos paskubom apsirengė *šventiniais drabužiais, atsinešė tamburinus ir fleitas, susikibo rankomis, rengdamosi šokti aplink lavoną, o pati gražiausia, laikydama rankoje raudoną skepetaitę, vedė šokį. Ji augumu pralenkė drauges savo tamsiaplauke galva ir baltu kaklu; ji buvo kaip šokli ožkytė, kaip skrajus sakalas. Markas nesukrutėjo, kai basos kojos užkliudydavo jo kūną, bet jo sujudusi širdis plakė vis smarkiau ir neramiau, taip garsiai, kad jis išsigando, ar neišgirs žiūrovai; prieš jo valią tarsi bučiniui sudėtas lūpas iškreipė laiminga, kone skausminga šypsena. Lėtai tirštėjančiose sutemose budeliai su našle dar nepastebėjo šio gyvybės ženklo, bet šviesios Aišės akys visą tą laiką buvo įsmeigtos į jaunikačio veidą, nes jis jai atrodė gražus. Staiga ji numetė raudoną skepetaitę, kad paslėptų tą šypseną, ir išdidžiai tarė:*

– Nedera man šokti priešais apnuogintą negyvo krikščionio veidą, todėl aš pridengiau jo burną, nes ji man kelia siaubą.

Vis dėlto ji ir toliau šoko, kad nukreiptų budelių dėmesį ir sulauktų maldos meto, kai jiems teks palikti pakrantę. Galų gale iš minareto atsklido balsas, skelbiantis, kad atėjo laikas garbinti Dievą. Žmonės pasuko į niūrią barbarišką mečetę; pavargusios mergaitės šlepsėdamos vorele patraukė į kaimą, Aišė nuėjo vis grėžiodamasi atgal, tik įtarioji našlė liko saugoti tariamo numirėlio. Staiga Markas atsisėdo, dešine ranka ištraukė iš kairiosios rankos vinį, stvėrė našlę už rudų plaukų ir pervėrė jai gerklę; paskui, kaire ranka išlupęs vinį iš dešinėsios, perdūrė jai kaktą, o abu akmeninius smagalius, ištrauktus iš pėdų, suvarė į akis. Kai budeliai grįžo, vietoj nuogo karžygio rado agonijoje besiraitantį našlės kūną. Audra buvo nurimusi, bet grimzlios valtys tuščiai ieškojo bangų glėbyje pradingusio plaukiko. Ir taip buvo aišku, kad Markas grįžo į savo šalį ir pagrobė gražiąją merginą, pažadinusią jo šypsena, bet ne jo šlovę ir ne jaunųjų laimė mane jaudina, o šis rafinuotas eufemizmas, ši šypsena kankinio lūpose, kuriam aistra yra saldžiausia kančia. Pažvelkite, artinasi vakaras; galima įsivaizduoti Katoro pakrantėje nedidelį budelių būrelį, plūšantį degančių anglių šviesoje, šokančią merginą ir vaikina, negalintį atsispirti grožiui.

– Keista istorija, – tarė archeologas. – Bet versija, kurią mums papasakojote, be abejo, nesena. Turi būti kita, paprastesnė. Reikės pasidomėti.

– Neverta, – atsakė inžinierius. – Atpasakojau jums tai, ką išgirdau iš valstiečių viename kaime, kur, kasdamas Rytų ekspreso tunelį, praleidau praėjusią žiemą. Nenorėčiau

blogai atsiliepti apie jūsų, graikų, didvyrius, Lukiadi; iš nevilties jie užsisklęsdavo palapinėse, staugdavo iš skausmo kritus draugams, vilkdavo už kojų priešų lavonus aplink užkariautus miestus, bet, tikėkit manim, „Iliadai“ trūko Achilo šypsenos.

MIRTIES PIENAS

Ilga turistų virtinė pilkais ir smėlio spalvos drabužiais driekėsi pagrindine Ragūzos gatve; keliautojų akys, ieškančios pigesnių suvenyrų ar drabužių kaukių baliui laive, sužibdavo pamačiusios skrybėlaites pintais apvaisais ir puošniai išsiuvinėtus švarkelius, siūbuojančius vėlyje prie parduotuvių durų. Svilino pragariškas karštis. Apsupta plikų Hercegovinos kalnų, Ragūza kepė lyg atsidūrusi ugniniuose įkaitusių veidrodžių atspindžiuose. Filipas Maildas užėjo į vokiečių aludę, kurios tvankioje prietemoje įkyriai zvimbė kelios didelės musės. Įstaigos terasa, nors ir kaip keista, žvelgė į Adrijos jūrą, visiškai netikėtai priartėjusią prie miesto centro, tarytum šis ūmus žydrumos pleištas būtų pravertęs tik tam, kad dar viena spalvota dėmė papuoštų turgaus aikštės margumyną. Nuo suverstų žuvų atliekų, kurias dorojo akinamai baltos žuvėdros, sklido kokti smarvė. Iš jūros nedvelkė nė menkiausias vėjelis. Filipo kajutės kaimynas, inžinierius Žiulis Butrenas, malšino troškulį prisėdęs prie apvalaus cinkuoto staliuko po ugniaspalviu skėčiu, kuris iš toli priminė didžiulį apelsiną ant bangų.

– Papasakokite man dar kokią istoriją, drauguži, – tarė

Filipas, sudribdamas į kėdę. – Viskis ir gera istorija – štai ir viskas ko man reikia iš jūros. Ir tebūnie istorija pati gražiausia ir išmoningiausia, kad tik užmirščiau visas patriotines ir melagingas pasakas, kurias porina laikraščiai – ką tik nusipirkau jų krantinėje. Italai plūsta slavus, slavai – graikus, vokiečiai – rusus, prancūzai – Vokietiją ir kone taip pat piktai – Angliją. Mano galva, visi jie teisūs. Pakalbėkim apie kitką... Ką jūs vakar veikėte Škoderyje? Nejau ten nusigrūdote balažin kokių vamzdžių apžiūrėti?

– Nieko panašaus, – atsakė inžinierius. – Aš tik užmečiau akį į užtvankos statybą, o paskui kiaurą dieną ieškojau Škoderio bokšto. Senyvos serbų moterėlės man šį tą apie jį papasakojo, tad panūdau surasti keletą šukėtų plytų ir pažiūrėti, ar nerasiu, kaip byloja legenda, balto patako ant jų... Laikas, karai ir vietiniai kaimiečiai, susirūpinę savo sodybų sienų tvirtumu, akmuo po akmenis išgriovė bokštą, ir dabar jį mena tik sakmės... Beje, Filipai, ar nebūsi vienas iš tų, kuriems, kaip sakoma, likimas nepašyškstėjo geros mamytės?

– Na ir klausimas, – atsainiai mestelėjo jaunasis anglas. – Mano mama yra graži, liekna, išpuoselėta moteris, tvirta kaip grūdintas vitrinos stiklas. Ką jums dar pridurti? Kai mes išeinam kur nors drauge, mane laiko jos vyresniuoju broliu.

– Aišku. Taigi jūs esat kaip mes visi. Ir ką tu manai: vis tiek atsiranda idiotų, manančių, neva mūsų laikui trūksta poezijos, tarytum jame nebūtų savų siurrealistų ir pranašų, savo kino žvaigždžių ir savo diktatorių. Garbės žodis,

Filipai, jei ko mums ir trūksta, tai tikrų dalykų. Mūsų šilkas – dirbtinis, mūsų šlykščiai sintetiniai produktai panašūs į tas maisto imitacijas, kurios kemšamos mumioms, o jau moterys, atsparios nelaimėms ir senatvei, – tokių paprasčiausiai jau nėra. Tik pusiau laukinių kraštų legendose dar pasitaiko tokių pienu ir ašarom trykstančių moterų, jog didžiuotumeisi jų pagimdytas... Kur esu girdėjęs apie poetą, negalėjusį mylėti nė vienos moters, mat anam gyvenime buvo sutikęs Antigoną? Visai kaip man... Keli tuzinai motinų ir mylimųjų – nuo Andromachės iki Grizeldos – išmokė mane reklumo bendraujant su tomis nedužiomis lėlėmis, kurios nūnai vadinamos tikromis moterimis.

– Mano meilė yra Izolda, o gražioji Od – man kaip sesuo. Taip, tačiau į motinas aš norėčiau paprastos merginos iš albanų legendos, vieno jauno šių vietų kunigaikštuko žmonos...

„Kartą gyveno trys broliai, jie statė bokštą, kad grobikai turkai neužkluptų jų nepastebėti. Ar tai trūko statytojų, ar tai jiems reikėjo brangiai mokėti, o gal todėl, kad valstiečiai iš prigimties pasitiki tik savo rankų jėga, broliai patys ėmėsi darbo, o žmonos paeiliui nešiojo jiems valgyti. Bet kasyk, kai jiems pavykdavo užbaigti bokšto statybą ir likdavo tik vainikuoti stogą gėlių puokšte, naktinis vėjas ir kalnų dvasios statinį sugriaudavo, kaip Dievas – Babelį. Priežasčių, kodėl bokštas nestovėjo, netrūko: apsileidę darbininkai, netinkamas statyboms gruntas ar prastas skiedinys, naudojamas akmenims surišti. Bet

serbų, albanų ar bulgarų valstiečiai pripažino tik vienintelę šios nelaimės priežastį: jie žinojo, jog bet kuris pastatas sugrius, jei po pamatais nebus užkastas vyras ar moteris, mat žmogaus skeletas laikys šį sunkų akmeninį kūną iki Paskutiniojo teismo. Tarkim, Artoje, Graikijoje, vietiniai rodo tiltą, kur buvo užmūryta jauna mergaitė: viena garbana prasiskverbė pro plyšį ir palinko virš vandens kaip geltonas augalas. Trys broliai ėmė nepatikliai stebėti vienas kitą ir visaip stengėsi, kad ant kylančios sienos nekristų jų šešėlis, nes iš bėdos galima į dar nebaigtą statinį įmūryti ir šį juodą žmogaus atvaizdą; sakoma, kad jame slypi jo siela, ir tas, kieno šešėlis bus įkalintas, sunyks kaip nelaimingasis nuo meilės be atsako.

Vakarais kiekvienas iš trijų brolių sėsdavosi kuo toliau nuo ugnies, sergėdamasis, kad kitas neprisėlintų iš nugaros, neužmestų drobinio maišo ant jo šešėlio ir nenusiųstų tarsi pridusinto juodo balandžio. Brolių ryžtas dirbti atlėjo, o jų įdegusius veidus mušė ne tik nuovargio, bet ir mirtinos baimės prakaitas. Kartą vyriausiasis brolis susikvietė abudu jaunėlius ir tarė jiems:

– Mano mažieji broliai, vieno kraujo, pieno ir krikšto broliai, jei mes nebaigsime statyti bokšto, turkai, pasislėpę nendrėse, vėl slapčiomis prasmuks prie šito ežero. Jie prievartaus merginas mūsų namuose, degins laukus ir taip atims viltį užauginti duonos; ant kaliausių, išstatytų soduose, jie kryžiuos mūsų valstiečius, o nukryžiuotųjų kūnai virs masalu maitėdoms. Mano mažieji broliai, mums reikia vienam kito, trilapis dobilas neturi aukoti nė vieno savo

lapelio. Tačiau visi mes turime po jauną, stiprią žmoną, kurios pečiai ir dailus kaklas įprato prie sunkios naštos. Nieko nespėsime, broliai: tegu renkasi Likimas, Dievo parankinis. Auštant mes griebsim ir užmūrysim į bokšto pamatus tą žmoną, kuri rytoj atneš mums valgyti. Aš prašau tylėti tik vieną naktį, jaunėliai, ir neliestim per daug ašarų, ir nedūsaukim sunkiai, bučiuodami mylimąsias, juk tik viena iš trijų nebekvėpuos leidžiantis saulei.

Jam nesunku buvo šnekėti, mat slapta jis nekentė savo jaunosios žmonos ir norėjo jos atsikratyti, kad vestų skaisčią graikaitę ugniniaisiais plaukais. Antrasis brolis irgi nesispyrijo, nes tikėjosi grįžęs namo perspėti savo pačią, ir tik vienuintelis jaunėlis buvo prieš, nes paprastai laikėsi duotos priesaikos. Bet sugraudintas vyresniųjų brolių kilnumo, kurie atsižadėjo to, kas jiems brangiausia, bendram labui, jis galop sutiko ir pasižadėjo kiaurą naktį tylėti.

Jie grįžo į stovyklą tą sutemų valandą, kai užgesusios dienos šmėkla dar klajoja po laukus. Vidurinysis į savo palapinę grįžo nusiteikęs niūriai ir šiurkščiai liepė savo žmonai nuauti jam batus. Vos tik ji prisėdo prie vyro kojų, jis sviedė batus jai į veidą ir pratrūko:

– Štai jau savaitė, kaip nešioju tuos pačius marškinius, greit sekmadienis, o aš neturiu nė jokių švarių baltinių. Sutrauka tu dykaduone, rytoj, vos išauš, nueisi į ežerą su skalbinių pintine, šepečiu ir kultuve ir žlugtą velėsi ligi pat nakties. Jei nors sprindį atsitrauksi, nudėsiu.

Jaunoji žmona, tirtėdama iš baimės, pažadėjo visą rytojaus dieną skirti žlugtui žlugti.

Vyresnysis brolis grįžo namo tvirtai pasiryžęs nieko neskųti savo pačiai, kurios bučiniai jam buvo įkyrėję, o putnus grožis nebežavėjo. Bet jis turėjo vieną silpnybę: kalbėjo pro miegus. Tą naktį apkūnioji albanų madona nemiegojo, sukdamą galvą, kuo jina prasikalto savo viešpačiui. Staiga ji išgirdo, kaip vyras, traukdamas į save antklodę, niurna:

– Širdužė mano, miela širdele, greit greit tau teks našlauti... Kaip tau bus ramu, kai tvirti bokšto mūrai atskirs tave nuo juočkės...

O jaunėlis grįžo namo išbales ir pritilęs, lyg žmogus, pakeliui sutikęs Giltinę su dalgiu ant peties, pasiruošusią pjūčiai. Pabučiavęs pintame lopšyje miegantį kūdikį, jis švelniai apglėbė žmoną, ir visą naktį ji girdėjo, kaip jis verkia jai ant krūtinės. Tačiau drovi jauna žmona nepuolė klausinėti, kas jį taip sunkiai slegia, ji nenorėjo, kad jis prisipažintų per prievartą; kad jį paguostų, jai visai nereikėjo žinoti, kokie sopuliai jį varsto.

Kitą rytą trys broliai, pasiėmę kirtiklius ir kūjus, pasuko bokšto link. Viduriniojo brolio žmona pasiruošė pintinę skalbinių ir, puolusi ant kelių prieš vyriausiojo brolio žmoną, ėmė maldauti:

– Sese, – sako ji, – mieloji sese, šiandien mano eilė nešti vyrams pietus, bet maniškis pagrasino mane užmušti, jei neišplausiu jo baltų drobinių marškinių, o mano pintinė lūžta nuo skalbinių.

– Sesute, mano brangi sesute, – atsakė vyriausiojo brolio žmona, – mielai nuneščiau valgį mūsų vyrams, tačiau šią-

nakt kažkoks velnias įsimetė man į dantį... Ui, ui, ui, kaip skauda, daugiau neištversiu...

Ir lyg niekur nieko suplojo rankomis kviesdama jaunėlio žmoną.

– Mūsų jaunėlio žmona, – tarė ji, – mylimiausioji žmona, eik, nunešk jiems pavalgyti; kelias ilgas, o mūsų kojos pavargo, ir pačios mes jau ne tokios jaunos ir šoklios kaip tu. Eik, meilute, mes pridėsime tau į krežį visokių skanėstų, kad mūsų vyrai sutiktų tave su šypsena, kaip gerąją pasiuntinę, jų alkio malšintoją.

Ir jos pripildė krežį ežero žuvies, pataisytos su medumi ir Korinto razinomis, ryžių, susuktų į vynuogių lapus, avies sūrio ir sūdytų migdolų pyragaičių. Jaunoji moteris atsargiai perdavė kūdikį brolienėms ir patraukė keliu viena, su nešuliu ant galvos ir su savo dalia lyg pašventinta, nematoma relikvija ant kaklo, ant kurios, matyt, pats Dievas užrašė, kokia mirtis ir vieta danguje jos laukia.

Vos tik broliai toluoj pastebėjo nedidelį, dar neryškų siluetą, strimgalviais puolė jo link, pirmieji du su viltimi, kad jų gudrybė pavyko, o jauniausias su malda Dievui lūpose. Vyriausiasis nurijo prakeiksmą išvydęs, jog tai ne juokė, vidurinėlis garsiai padėkojo Aukščiausiam už tai, kad pasigailėjo jo skalbėjos, o jaunėlis puolė ant kelių, apglėbė savo jaunos žmonos strėnas ir raudodamas prašė atleidimo. Paskui nušliaužė prie brolių kojų ir meldamas prašė jos pasigailėti. Galų gale jis pašoko, ir saulėje suspindo plieniniai jo peilio ašmenys. Po smūgio kūju jis gargaliuodamas susmuko kelio pakraštyje. Išsigandusi moteris

išmetė krežį iš rankų, ir skanėstai pabiro bandšunių džiaugsmui. Supratusi, kas vyksta, ji iškėlė rankas į dangų:

– Broliai, kurių aš niekad nenuvyliau, broliai, kuriems, užsimovus vestuvių žiedą ir kunigui palaiminus, tapau seserim, nepasmerkit manęs mirčiai, o geriau duokit žinią mano tėvui, kalniečių klanų vadui, ir jis parūpins jums tūkstančius vergių, kurias galėsite paaukoti. Nežudykit manęs: aš taip myliu gyvenimą. Neatskirkit manęs nuo mano mylimojo siena.

Staiga ji nutilo, pamačiusi, kad jos vyras, gulintis šalikėlį, neatsimerkia, o jo juodi plaukai sulipę nuo kraujo ir smegenų. Be raudų ir ašarų ji leidosi vedama prie nišos, likusios apvalioje bokšto sienoje: jai pačiai buvo lemta mirti, todėl ji galėjo neapverkti vyro. Bet kai prie jos kojų, apautų raudonais sandalais, broliai padėjo pirmąjį akmenį, ji prisiminė savo kūdikį, kuris dažnai lyg padūkęs šuniukas kandžiojo jos batukus. Karštos ašaros nusirito jos skruostais ir susimaišė su skiediniu, kurį broliai mentele lygino ant akmens.

– Deja! Kojelės mano, – rypavo ji, – nebenubėgsit į kalvos viršūnę, kad mylimasis greičiau mane pamatytų; nebepajusit vėsaus šaltinio vandens, ir tik angelai nuplaus jus Prisikėlimo rytą.

Akmenų ir plytų mūrinyje jau pasiekė kelius, pridengtus auksaspalviu sijonu. Atsitiesusi nišos gilumoj ji atrodė kaip Mergelės Marijos statula už altoriaus.

– Sudie, mano brangieji keliai, – raudėjo ji, – nebesūpuosit daugiau kūdikio; prisėdusi po nuostabiu sodo me-

džiu, teikiančiu maistą ir pavėsį, nebeužbersiu jūsų sul-
tingais vaisiais.

Siena pamažu kilo, o jaunoji moteris tęsė:

– Sudie, mano mielosios rankos, nūnai jau nusvirusios, nebevirsit valgio, nebekaršit vilnos, nebeapjuosit mylimo-
jo liemens. Sudie, mano strėnos, ir jūs, mano iščios, nebe-
patirsit daugiau anei gimdymo skausmų, anei meilės gla-
monių. Mažyliai, kuriuos galėjau paleisti į pasaulį, bro-
liukai, kurių nebespėjau padovanoti vieninteliam sūnui,
jūs liksit drauge su manim šiame kalėjime kape, kur am-
žius stovėsiu, nerasdama ramybės, iki Paskutiniojo Teis-
mo dienos.

Akmeninė siena jau siekė jai krūtinę. Tuomet per mo-
ters kūną perbėgo šurpulys, o jos maldaujamas akių žvilgs-
nis tapo iškalbingesnis už maldai ištiestas rankas.

– Broliai, – kalbėjo ji, – ne dėl savęs, o dėl jūsų žuvusio
brolio meldžiu, pagalvokit apie mano kūdikį, neleiskit jam
numirti badu. Neužmūrykit mano krūtinės, o broliai, tegu
dvi krūtys po siuvinėta palaidinuke lieka atviros ir tegu kas-
dien – brėkstant, vidurdienį ir temstant – atneša man kūdi-
kį. Kol many sruvens gyvybės syvai, jie tekės mano krūtinės
link ir maitins mano pagimdytą kūdikį, o kai pienas baigsis,
jis išgers mano sielą. Sutikit, broliai klastūnai, ir jei padary-
sit, kaip prašau, nei mano mylimas vyras, nei aš nekaltinsim
jūsų tą dieną, kai jūs stosit prieš Dievo teismą.

Pabūgę broliai išklausė jos paskutinę maldą ir ties jos
krūtine paliko dviejų plytų tarpą. Tuomet jaunoji moteris
sušnibždėjo:

– Mielieji broliai, uždenkit plytomis man burną, nes mirusiųjų bučinyš gąsdina gyvuosius, bet palikit plyšį akims, kad galėčiau matyti, ar mano pienas pasotina mano kūdikį.

Broliai išpildė jos prašymą – paliko siaurą plyšį ties akimis. Temstant, kada motina paprastai žindydavo kūdikį, jai atnešdavo vaiką dulkėtu keliu, abipus kurio augo ožkų apskabyti krūmai, ir užmūrytoji džiaugsmo šūksniu sutikdavo kūdikį ir laimindavo abudu brolius. Pieno upe liai almėjo iš jos stangrių ir šiltų krūtų, o kai žinduklis, to paties kūno kaip ir motinos širdis, užmigo prigludęs prie jos krūtinės, ji uždainavo, bet plytų siena slopino jos balsą. Kai vaikas liovėsi žindęs, motina liepė jį nunešti namo, bet visą naktį po žvaigždėtu dangum ji niūniavo lopšinė, ir jos garsai, atsklidę iš toli, ramino kūdikį, ir jis liaudavosi verkęs. O kitą dieną ji jau nebedainavo, tik silpnu balsu paklausė, kaip Vania praleido naktį. Dar po dienos, ji visai nutilo, tik dar kvėpavo, nes jos krūtinė nuo alsavimo vos pastebimai kilnojosi akmeniniame narve. Praėjo kelios dienos, kvėpavimas išnyko kaip balsas pirma, bet jos sustingusios krūtys toliau plūdo pienu, o kūdikis, užsnūdęs ant jos krūtinės, tebegirdėjo plakant motinos širdį. Pamažu ir šie tvinksniai, taip derantys su gyvenimu, sustojo. Gėstančios motinos akys staiga išblėso kaip žvaigždžių atspindys išdžiūvusiam tvenkinyje, ir pro plyšius dūlavo tik du sustiklėję vyzdžiai, jau nematantys dangaus. Paskui ir vyzdžiai išskydo, virto tuščiomis akiduobėmis, kurių dugne šmėkščiojo Mirtis, tačiau jauna

krūtinė liko tokia pat kaip anksčiau ir dvejus metus ryto aušroj, vidurdienį ir vakaro žaroj iš spenelių tekėjo stebuklingas pienas, kol galiausiai nujunkęs kūdikis nusisuko nuo krūtinės.

Tik tuomet krūtys susiraukšlėjo, sudūlėjo, ir ant plytų sienos liko boluoti tik žiupsnelis baltų apnašų. Amžius po amžiaus gailestingos motinos ateidavo palytėti stebuklingo pieno paliktų griovelių ant patamsėjusių plytų, paskui bokštas sugriuvo, sunkūs skliautai liovėsi slėgę lengvutį moters skeletą; galiausiai trapūs kaulai subyrėjo į dulkes, ir čionai liko tik vienas vienutėlis senis prancūzas, porinantis pirmam sutiktajam istoriją, tiek pat vertą poetų ašarų, kiek Andromachės istorija.

Sulig tais žodžiais prie stalo, prie kurio sėdėjo abu pašnekovai, prisiartino čigonė, aptaškyta šlykščiu geltonu purvu. Rankose ji laikė vaiką, kurio ligotas akis dengė raištis iš skarmalų. Ji žemai pasilenkė su įžūliu nuolankumu, būdingu skurdžioms, bet išdidžioms rasėms, o jos geltoni sijonai šlavė žemę. Inžinierius šiurkščiai ją atstūmė, nekreipdamas dėmesio, kai maldaujantis balso tonas virto plūstančiu. Anglas šūksmu ją pakvietė atgal ir davė dinarą.

– Kas jums, po galais, pasidarė, senasis svajotojau? – irzliai paklausė jis. – Jos krūtinė ir vėriniai nė kiek neblogesni už tuos, kurie kadaise priklausė jūsų herojiškai albanei. O vaikas, kurį ji nešioja, yra gi aklas.

– Aš ją pažįstu, – atsakė Žiulis Butrenas. – Vienas Ragūzos gydytojas papasakojo man jos istoriją. Jau kelis mėne-

sius jį trina vaiko akis nešvariais skudurais, kad jo akys karščiuotų ir keltų aplinkinių gailestį. Jis kol kas mato, bet netrukus taps tokiu, kokio ji nori: aklu. Štai tada ji turės užtikrintas pajamas visam gyvenimui, mat slaugyti luošį – pelninga. Motina motinai nelygi.

P A S K U T I N I O J I
P R I N C O G E N D Ž I O M E I L Ė

Kai Gendžiui Nuostabiajam, šlovingiausiam iš gundytojų, kada nors žavėjusių Aziją, suėjo penkiasdešimt metų, jis pajuto, kad laikas ruoštis mirčiai. Antroji jo žmona Murasaki, Violetinė princesė, kurią taip mylėjo, nors tiek kartų buvo jai lengvabūdiškai neištikimas, pirma jo iškeleliavo į Rojų, vieną iš tų, kur patenka mirusieji, kuo nors pasižymėję šiame margame ir sunkiame gyvenime. Ir Gendžis kankinosi, kad tiksliai nebepamena jos šypsenos ar veido išraiškos, kurią ji nutaisydavo, rengdamasi verkti. Trečioji žmona, Vakarų Rūmų princesė, sulaužė ištikimybę su vienu jaunu giminaičiu, kaip kad ir jis jaunystės dienomis apgavo savo tėvą su paaugle imperatoriene. Ta pati vaidyba kartojosi pasaulio teatro scenoje, tik šįkart jis žinojo, kad jam skirtas senio vaidmuo, o jis verčiau būtų vaidinęs šmėklą. Todėl išdalijo savo turtus, aprūpino senatvei tarnus ir išsiruošė užbaigti savo dienų atsiskyrėlio trobelėje, kuri jo paliepimu iš anksto buvo pastatyta kalno atšlaitėje. Paskutinį sykį jis perėjo miestą, lydimas tik dviejų ar trijų atsidavusių bendražygių, kurie nenorėjo pripažinti, kad atsisveikindami su juo nulydi ir savo jaunystę. Nors buvo ankstyvas rytas, visuose languose bolavo moterų

veidai, prisispaudę prie plonų langinių pinučių. Jos garsiai šnibždėjosi, kad Gendžis dar labai gražus, ir tai tik dar kartą princui įrodė, jog dabar geriausias laikas pasitraukti.

Tris dienas jis keliavo iki trobelės, stovinčios pačiame tyrų vidury. Namelis gumšėjo po šimtamečiu klevu, buvo ruduo, ir šiaudinis stogas buvo it auksu nuklotas puikaus medžio lapais. Gyvenimas vienatvėje pasirodė esąs daug rupesnis ir rūstesnis nei tada, kai audringos jaunystės metais Gendžis buvo ilgam ištremtas užsienin, ir dabar šis rafinuotas žmogus pagaliau turėjo progą mėgautis didžiausia prabanga – gyventi be nieko. Netrukus užėjo pirmieji šalčiai; kalnų šlaitai it į plačias žieminių vatinukų klostes susisiautė į sniegą, o rūkas paslėpė saulę. Nuo aušros iki sutemų silpnoje šykščios gorės šviesoje Gendžis skaitydavo Šventąsias knygas ir niūrioje jų eilėse rado pasitenkinimą, kurio jam nuo šiol nebeteikė jausmingiausi meilės eilėraščiai. Bet veikiai jis pajuto, kad silpsta regėjimas, tarytum visos ašaros, pralietos ant gležnų mylimųjų kūnų, būtų išdeginusios akis, ir jis susitaikė su mintimi, kad tamsybės jį apgaubs dar prieš mirtį. Retkarčiais iš sostinės atvykdavo pasiuntinys, vilkdamas iš nuovargio ir šalčio sutinusias kojas, ir pagarbiai įteikdavo laiškus nuo giminių ar draugų, kurie pageidavo dar kartą pasimatyti su juo šiame pasaulyje prieš nesibaigiančius ir nenuspėjamus susitikimus anapilyje. Bet Gendžis būgštavo, kad savo svečiams įkvėps tik gailestį ar pagarbą, o šių jausmų jis tiesiog nepakentė, tad verčiau rinkosi užmarštį. Jis liūdnai purtė galvą ir siūsdavo pasiuntinį

atgal, padavęs tuščią baltą lapą, nors kadaise jis, princas, garsėjo kaip talentingas poetas ir kaligrafas.

Pamažu ryšys su sostine silpo, kasmetinių švenčių sukurs tebesisuko toli nuo princo, kuris kadaise vėduoklės mostu pats jį pradėdavo, ir Gendžis, begėdiškai paliktas liūdėti vienatvėje, nesivaržydamas verkė, šitaip nuolatos silpnindamas savo regėjimą.

Dvi trys buvusios jo meilužės siūlėsi atvažiuoti ir palengvinti prisiminimų kupiną vienatvę. Švelniausius laiškus jam siuntė Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo, neaukštos kilmės ir neišskirtinio grožio buvusi jo sugulovė; ištikimai tarnavusi Gendžio žmonoms freilina, ištisus aštuoniolika metų mylėjo prinčą ir be perstojo kentėjo. Kartais jis vakarais ją aplankydavo, ir šių pasimatymų, nors ir retų kaip žvaigždės lietingą naktį, pakako, kad Damos iš Byrančių Žiedlapių kaimo gyvenimas prašviesėtų. Nepuoselėdama tuščių iliuzijų apie savo grožį, protą ar kilmę, Dama buvo vienintelė iš daugybės meilužių, jautusių Gendžiui meilų dėkingumą, nes jai atrodė keista, kad jis galėjo ją mylėti.

Nesulaukusi atsakymo į laiškus, ji išsinuomojo kuklų ekipažą ir nuvyko prie vienišojo princo lūšnelės. Baugščiai pastūmusi iš šakų nupintas duris, ji puolė ant kelių ir tyliai nusijuokė, lyg nuolankiai atsiprašydama už savo atvykimą. Tuo metu Gendžis prisikišęs dar įžiūrėdavo savo lankytojų veidus. Pamačius šią moterį, ji užplūdo tulžingas pyktis ir pažadino jam skaudžiausius prabėgusių dienų prisiminimus, ne tiek dėl to, kad ji buvo čia, o dėl to, kad jos

rankogaliai dar kvepėjo kvepalais, kuriais kvepinosi jo mirusios žmonos. Nusiminusi ji maldavo paimti ją nors tar-naite. Pirmąsyk gyvenime jis buvo negailestingas ir ją iš-varė, bet tarp tų kelių senių, patarnaujančių princui, buvo likę jos draugų, kurie kartais atsiųsdavo žinių apie ją. Kar-tu ji irgi pirmąsyk gyvenime buvo žiauri ir iš tolo stebėjo, kaip anka Gendžis, panaši į nekantrią moterį, laukiančią vėlyvo vakaro, kad pasimatytų su meilužiu.

Sužinojusi, kad princas jau beveik aklas, ji nusimetė mies-tietiškus drabužius ir apsivilko trumpą šiurkštaus audinio suknelę, kokias nešioja jaunos valstietės, kaimietišškai susi-pynė plaukus ir užsivertė ant kupros ryšulį su puodynė-mis ir audeklais, paprastai pardavinėjamais kaimo mugė-se. Šitaip apsitačiusi ji liepė nuvežti ją ten, kur ožkų ir miš-kinių povų draugijoje gyveno savanoris tremtinys; galą kelio ji nuėjo pėsčia, kad purvina ir pavargusi ji įtaigiau atliktų savo vaidmenį. Švelnūs pavasario lietūs krito iš dan-gaus į minkštą žemę, nuplaudami paskutinius sutemų gai-sus: tokiu metu Gendžis, susisupęs į trumpą vienuolišką tuniką, lėtai vaikstinėjo taku, nuo kurio senieji tarnai buvo rūpestingai nurankioję visus akmenėlius, kad jis nesuklup-tų. Jo tuščias, bejausmis veidas, išsekintas neregystės ir metų naštos, priminė dulsvą veidrodį, kuriame kadaise atsispindėjo grožis, tad Dama iš Byrančių Žiedlapių kai-mo pravirko visai neapsimetinėdama.

Išgirdęs raudant moterį, Gendžis sudrebėjo ir lėtai pasi-suko į tą pusę, iš kur sklido verksmai.

– Kas tu esi, moterie? – paklausė jis sunerimęs.

– Esu Ukifunė, žemdirbio Sohėjaus duktė, – atsakė Dama, nepamiršdama pamėgdžioti kaimietiškos šnekos. – Nuėjau su motina į miestą pirkti medžiagos ir puodų, nes kitą mėnulio jaunatį mane išleis už vyro. Bet aš pasiklydau kalnų takeliuose ir dabar verkiu, nes bijau šernų, demonų, vyrų geismo ir mirusių vėlių.

– Tu visa permirkusi, mergaite, – tarė princas, uždėdamas jai ranką ant peties.

Ji iš tiesų buvo kiaurai peršlapusi. Kai ją palietė taip pažįstama ranka, ji suvirpėjo nuo plaukų galiukų iki pat basų kojų pirštų, bet Gendžis turėjo patikėti, kad ji dreba nuo šalčio.

– Užsikimšk mano lūšnele, – drąsino princas. – Galėsi sušilti prie mano židinio, nors jame daugiau pelenų nei anglių.

Dama nusekė iš paskos, stengdamasi mėgdžioti nerangią valstietės eiseną. Abu pritūpė prie blėstančio židinio. Gendžis ištiesė rankas prie ugnies, tačiau Dama slėpė savo pirštus, pernelyg išpuoselėtus kaip kaimo merginai.

– Aš aklas, – po minutės atsiduso Gendžis. – Tu gali nesidrovėdama nusivilkti šlapius drabužius, mergaite, ir nuoga šildytis prie mano židinio.

Dama paklusniai nusimetė valstietišką apdarą. Jos liaunas kūnas, tarsi iškaltas iš blyškiausio gintaro, paraudo nuo ugnies. Staiga Gendžis sušnibždėjo:

– Apgavau tave, mergaite, nesu dar visiškai aklas. Įžvelgiu tave lyg pro rūką, o gal pro aurą, spinduliuojamą tavo grožio. Leisk man paimti tavo virpančią ranką.

Štai taip Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo tapo princo

Gendžio meilužė, pati jį nuolankiai mylėjusi daugiau nei aštuoniolika metų. Ji nepamiršo suvaidinti pirmą kartą besimylinčios merginos ašarų ir drovumo. Jos kūnas buvo nuostabiai jaunas, o princas per silpnai matė, kad pastebėtų kelis žilus plaukus.

Kai jų glamonės baigėsi, Dama atsiklaupė priešais princą ir tarė:

– *Aš apgavau tave, prince. Iš tiesų esu Ukifunė, žemdirbio Sohėjaus dukra, bet kalnuose nepasiklydau. Garsas apie princo Gendžio šlovę pasiekė mūsų kaimą, ir aš savo noru atėjau, kad patircčiau meilę tavo glėbyje.*

Gendžis atsistojo svyruodamas lyg pušis, blaškoma žiemos vėjų, ir sušvokštė:

– Nelaimė tau, priminusiai mano pikčiausią priešą, gražuolį *žvitriaakį princą, kurio paveikslas neduoda man užmigti kiauromis naktimis... Eik iš čia...*

Ir Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo pasišalino, grauždamasi dėl savo padarytos klaidos.

Ėjo savaitės, o Gendžis buvo vienišas. Jis kentėjo. Nusiminė suvokęs, kad jį dar traukia šio pasaulio vyliai ir kad dar nėra pasirengęs pamiršti praeities ir atgimti kitam gyvenimui. Žemdirbio Sohėjaus dukters apsilankymas pažadino jame potraukį dailiariešėms būtybėms didelėmis kūgio formos krūtimis ir nuolankiai, jaudinamai besijuokiančioms. Nuo tada, kad pradėjo akti, lytėjimas jam liko vienintelis būdas pajusti pasaulio grožį, o jį supantys gamtovaizdžiai nebeteikė paguodos, nes upelio čiurlenimas monotoniš-

kesnis už moters balsą, o kalvų linkiai ir debesų garbanos skirtos matantiesiems ir yra per toli, kad galėtum jas paglostyti.

Praėjus dviem mėnesiams, Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo pamėgino laimę dar sykį. Šįkart ji kruopščiai apsirengė ir išsikvepino, bet pasistengė, kad drabužis būtų kiek ankštokas, bet jo elegancija nekristų į akis, kad iš silpnų, bet paprastų kvepalų aromato būtų galima nuspėti, jog tai iš garbingos provincijos šeimos kilusi mergina, kuriai trūksta vaizduotės ir kuri niekada nėra mačiusi dvaro.

Tuo tikslu ji užsisakė nešikus ir išpūdingą palankiną, tačiau be naujų madingų miesto puošmenų. Ji sutvarkė taip, kad apylinkėse, kur buvo Gendžio lūšnelė, jie atsidurtų tik vėlyvą naktį. Vasarą jau buvo aplenkusi ją kalnuose. Sėdėdamas po klevu, Gendžis klausėsi cikadų čirpimo. Ji prisiartino, pridengusi veidą vėduokle, ir lyg sumišusi pratarė:

– Esu Čiudžo, Sukazu, septinto rango kilmingojo iš Jamato provincijos, žmona. Leidausi maldingon kelionėn į Isė šventyklą, bet vienas iš mano nešikų išsinarino koją, todėl, kol neišauš, negalėsiu keliauti toliau. Parodyk man kokią lūšnelę, kur galėčiau nebijodama apkalbų apsistoti ir apnakvindinti savo tarnus.

– Kurgi jaunai moteriai bus saugiau nuo šmeižto, jei ne aklo senio lūšnoje? – karčiai tarė princas. – Mano lūšnelė per maža, kad tilptų ir tavo tarnai, tegu jie įsikuria po medžiu, o tau aš užleisiu vienintelį atsiskyrėlio čiužinį.

Jis atsistojo ir apgraibomis ėmė rodyti kelią. Nė karto

nepakėlė į ją akių, ir iš to ji suprato, kad jis buvo visiškai aklas.

Kai ji išsitiesė ant sausų lapų čiuzinio, Gendžis vėl atsėdo į savo graudžių apmąstymų vietą ant trobelės slenksčio. Jis liūdėjo ir net nežinojo, ar ši jauna moteris graži.

Naktis buvo šilta ir vaiski. Ant pakelto neregio veido krito mėnulio šviesa ir šis atrodė tarytum iškaltas iš balto nefrito. Praėjus kuriam laikui, Dama paliko lapų guolį ir atėjusi prisėdo ant slenksčio. Atsidususi ji tarė:

– Graži naktis, ir miego nesinori. Leisk man padainuoti vieną iš dainų, kurių mano širdis sklidina.

Ir nelaukdama atsako sudainavo romansą, kurį taip brangino princas, mat kadaise tiek kartų jį buvo girdėjęs iš savo mylimos žmonos, Violetinės princesės lūpų. Sujaudintas Gendžis nejučia pasislinko prie nepažįstamosios:

– Iš kur atvykai, jaunoji moterie, mokanti dainų, kurias mėgo mano jaunystė? O arfa, kuria grojamos pradingusių laikų melodijos, leisk man perbraukti rankomis per tavo stygas.

Ir jis paglostė jos plaukus. Po akimirkos paklausė:

– Deja, argi tavo vyras nėra gražesnis ir jaunesnis už mane, jaunoji moterie iš Jamato šalies?

– Mano vyras ne toks gražus ir atrodo senesnis, – tiesiai atsakė Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo.

Ir šitaip persirengusi Dama vėl tapo princo Gendžio, kuriam kadaise priklausė, meiluže. Ryte ji jam padėjo paruošti karštą tyrę, ir princas Gendžis jai tarė:

– Jaunoji moterie, tu sumani ir švelni, ir manau, kad net

princas Gendžis, kuriam taip sekėsi meilėje, neturėjo tokios mielos meilužės kaip tu.

– Niekada nieko negirdėjau apie prinčą Gendžį, – purtydama galvą, pasakė Dama.

– Ką? – gaižiai suriko Gendžis. – Nejau jis taip greit buvo užmirštas?

Ir visą dieną vaikščiojo rūškanas. Dama suprato, kad antrą kartą suklydo, tačiau Gendžis neužsiminė apie jos išvykimą ir atrodė laimingas, girdėdamas, kaip vaikstant po žolę šiugžda jos šilkinė suknelė.

Atėjo ruduo, kalnų medžiai pavirto purpuru ir auksu išsidabinusiomis fėjomis, kurios pasmerkto žūti nuo pirmųjų šalčių. Dama pasakodavo princui apie tuos rudai pilkus, rudai auksinius, rudai violetinius atspalvius, tarsi užsimindama iš netyčių ir kaskart vengdama pernelyg įkyriai siūlytis į pagalbą. Gendžis nesiliovė žavėtis jos įmantriai supintomis gėlių girliandomis, skaniais, bet paprastais valgiais, naujais žodžiais, kuriuos jį pritaikydavo jaudinančioms, graudžioms senovės melodijoms. Dar anksčiau, kai buvo penktoji sugulovė ir Gendžis ją lankydavo, savo paviljone ji skleisdavo lygiai tą patį žavesį, tačiau princo dėmesį blaškė kitos meilės ir jis nieko nepastebėdavo.

Į rudens pabaigą nuo pelkių atslinko karštinė. Užkrėstas oras knibždėte knibždėjo vabzdžių, ir kiekvienas atodūsis prilygo gurkšniui vandens iš užnuodyto šaltinio. Gendžis susirgo ir atgulė į sudžiūvusių lapų guolį, suprasdamas, kad jau nebeatsikels. Jis gėdijosi prieš Damą savo

silpnumo ir tų jį žeminančių patarnavimų, kurie dėl ligos buvo neišvengiami, bet šis žmogus, kuris visą gyvenimą brangino bet kokią patyrimą, ieškodamas jame ko nors nepakartojamo ir tuo pat metu skaudaus, nūnai mėgavosi nepatirtu, apgailėtiniu dviejų būtybių artumu, suteikusių jį meilei dar glaudesnio švelnumo.

Vieną rytą, kai Dama masažavo jam kojas, Gendžis pasikėlė ant alkūnės ir apčiuopom suradęs jos rankas, sušnibždėjo:

– Jaunoji moterie, slauganti tą, kuris tuoj mirs, jis apgaavo tave – aš esu princas Gendžis.

– Kai atėjau pas tave, tebuvo paika provincialė, – tarė Dama, – ir nenutuokiau, kas per vienas tas princas Gendžis. Dabar žinau, kad jis buvo gražiausias ir geidžiamiausias iš vyrų, bet nebūtina vadintis princu Gendžiu, kad būtum mylimas.

Gendžis atsidėjo jai šypsena. Nuo tada, kai negalėjo išreikšti jausmų akimis, jo žvilgsnis, regis, persikėlė ant lūpų.

– Aš tuoj mirsiu, – slogiai tarė jis. – Nesiskundžiu likimu, kuris man lemtas toks pat kaip ir gėlėms, vabzdžiams, žvaigždėms. Pasaulyje, kur viskas praeina kaip sapnas, nesinori gyventi amžinai. Aš nesigailiu, kad daiktai, būtybės, širdys pasmerktos irti, nes iš šios nelaimės kyla dalis jų grožio. Man tik skaudu, kad niekas nepasikartoja. Kadaise įsitikinimas, kad kiekvieną savo gyvenimo akimirką atrasiu ką nors naujo, kas niekada nepasikartos, teikė man tauriausią slaptą pasitenkinimą; dabar aš mirštu gėdydamasis kaip išrinktasis, vienas dalyvavęs prašmatnioje puotoje, kuri ren-

giama tik vienintelį kartą. Brangieji daiktai, jus mena vien mirštantis neregys... Kitos moterys žydės ir šypsosis taip, kaip tos, kurias mylėjau, bet jų šypsenos bus kitokios, o mano dievinti apgamai vos vos pasislinks ant jų auksapūkių skruostų. Kitos širdys duš nuo nepakeliamo meilės svorio, bet jų ašaros nebus mūsų ašaros. Sudrėkę iš aistros delnai nesiliaus jungęsi po žydinčiais migdolų medžiais, bet niekada dukart ant žmonių laimės nebyrės tas pats žiedlapių lietus. O, aš jaučiuosi kaip nešamas potvynio žmogus, ir norėčiau rasti nors lopinėlių sausumos, kur galėčiau palikti kelis pageltusius laiškus ir keletą vėduoklių išblukusiais raštais... Kas bus tau, kai nebus manęs ir nebus kam susigraudinti dėl tavęs, Prisiminime apie Žydrąją Princesę, mano pirmąją žmoną, kurios meile aš patikėjau tik kitą dieną po jos mirties? O tu, sopulingas Prisiminime apie Dama iš Vijoklių Pavėsinės, kuri mirė ant mano rankų, nes pavydi varžovė norėjo mano meilės tik sau vienai? O jūs, klastingi Prisiminimai apie mano pernelyg gražią pamotę ir pernelyg jauną žmoną, kurios iš eilės parodė man, kokios kančios ištinka, kai tampi neištikimybės bendrininku ar auka? O tu, trapusis Prisiminime apie Dama – Sodo Cikadą, kuri taip saugojo savo nekaltybę, kad aš turėjau ieškoti paguodos pas jos jaunąjį brolių, nes jo vaikiškas veidas man rodėsi panašus į tos droviai besišypsančios moters? O tu, brangusis Prisiminime apie Ilgosios Nakties Dama, tokią nuolankią, kad ją patenkino trečia vieta mano namuose ir širdyje? O tu, vargšas mažyti Prisiminime iš kaimo apie žemdirbio Sohėjaus dukrą, mylėjusią ne mane, o mano

praeitį? Ir tu, ypač tu, saldusis Prisiminime apie mažąją Čiudžo, kuri man dabar masažuoja kojas ir kuri nespės tapti prisiminimu? Čiudžo, kaip norėčiau būti ją sutikęs gyvenime daug anksčiau, tačiau teisingai lemta, kad vienas vaisius paliekamas rudens pabaigai...

Apsvaigęs nuo liūdesio, jis nuleido galvą ant kietos pagalvės. Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo palinko virš jo ir drebedama sušnabždėjo:

– Argi nebuvo tavo rūmuose dar vienos moters, kurios vardą tu praleidai? Ar ji nebuvo švelni? Ar jos nevadino Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo? Ak, prisimink...

Bet princo Gendžio veidas jau įgijo tą ramybės išraišką, kuri būdinga tik mirusiesiems. Visų kančių pabaiga išdildė veide visas persisotinimo ar kartėlio žymes, ir dabar princas turbūt pats būtų sau davęs aštuoniolika metų. Dama iš Byrančių Žiedlapių kaimo krito klykdama ant žemės, pametusi bet kokį santūrumą; sūrios ašaros lyg audringa liūtis plūdo jos skruostais, o saujomis raunami plaukai plaikstėsi lyg šilko draiskanos. Vienintelį vardą pamiršo Gendžis, ir tas vardas buvo jos.

ŽMOGUS, KURIS MYLĖJO NEREIDES

Basas, apgaubtas dulkių, karščio ir uosto dvoko, jis stovėjo po aptriušusiu kavinukės tentu, kur išsidrėbę ant kėdžių sėdėjo keli lankytojai, tuščiai vildamiesi pasislėpti nuo saulės. Nunešiotos rusvos kelnės vos siekė kulkšnis, bet išsišovę kauliukai, keltis, ilgos, pūslėtos ir subraižytos pėdos, lankstūs ir jautrūs pirštai liudijo jo kojas priklausančias sumanių kojų giminei, kurios pratusios prie bet kokio oro ir dirvos, užgrūdintos kietų akmenų; su tokiomis kojomis Viduržemio pajūrio gyventojas net apsirengęs išlaiko nevaržomą nuogo žmogaus laisvumą. Šios vikrios kojos taip skiriasi nuo įspraustų į batus nerangių ir sunkių šiauriečio galūnių... Nušutę žydri marškiniai gerai derėjo su vasaros dienos išblukintu dangum; iš po skylėto drabužio lyg aštrios uolos stirksojo pečiai ir mentės; galvą rėmino pailgos, kiek atsikišusios it amforos ąsos ausys; liesame, bereikšmiame veide dar matėsi ankstesnio grožio pėdsakai, tarytum antikinės statulos duženos, iškeltos iš bevaisės žemės. Ligoto žvėries žvilgsnis patikliai slėpėsi už blakstienų: tokios ilgos blakstienos dabina ir mulų vokus. Dešinę ranką jis nuolat buvo atkišęs į priekį, kaip kad atkakliai ir įkyriai jas tiesia senovės stabai, lyg reikalaudami iš mu-

ziejaus lankytojų pasigėrėjimo išmaldos; iš plačiai atvertos burnos, kur spindėjo akinamai balti dantys, sklido neaiškus mykimas.

– Jis kurčnebylys?

– Ne, jis nėra kurčias.

Janis Demetriadis, didžiulių muilo fabrikų savininkas saloje, nutaikė akimirką, kai bereikšmis idioto žvilgsnis nukrypo jūros link, ir numetė ant lygios plytelės vieną drachmą. Negarsus dzingtelėjimas, prislopintas plono smėlio sluoksnio, pro elgetos ausis nepraslydo; jis godžiai pastvėrė balto metalo skridinėlį ir vėl sustingo ta pačia romia ir graudžia poza lyg žuvėdra ant krantinės.

– Jis nėra kurčias, – pakartojo Janis Demetriadis, statydamas priešais save puodelį, lig pusės pilną klampių, juodų tirščių. – Žado ir proto jis neteko tokiomis aplinkybėmis, kad kartais aš, protingas ir turtingas žmogus, savo gyvenimo kelyje sutinkantis dažniausiai tik nuobodį ir tuštybę, imu jam pavydėti. Panajotis (toks jo vardas), sulaukęs aštuoniolikos metų, tapo nebyliu, nes sutiko nuogas nereides.

Pasigirdus jo vardui, Panajočio lūpomis perbėgo drovi šypsena. Neatrodė, kad jis būtų supratęs, ką pasakė tas įtakingas žmogus, kurį jis instinktyviai laikė savo globėju, bet jį paveikė ne žodžiai, o tonas, kuriuo jie buvo ištarti. Džiaugdamasis, kad kalbama apie jį, ir tikėdamasis dar kartą gauti išmaldos, jis nežymiai atkišo ranką, lyg baikštus šuo, kuris kepštelį letena šeimininkui per kelį, kad tas neužmirštų ir jam duoti kąsnį.

– Tai vieno iš labiausiai pasiturinčių mano kaimo vals-
tiečių sūnus, – tęsė Janis Demetriadis. – Kitaip negu pas-
mus, tie žmonės iš tiesų yra turtingi. Jo tėvai turi tiek že-
mės, kad nebežino, ką su ja daryti. Turi ir gerą tašytų ak-
menų namą, įvairiausių rūšių vaismedžių sodą, o sode –
daržą, virtuvėje – žadintuvą, elektrinę lemputę priešais iko-
nostasą, žodžiu, jiems nieko netrūksta. Apie Panajotį jau-
nesnį galima buvo pasakyti tai, ką retai išgirsi sakant apie
jauną graiką: jis visam gyvenimui aprūpintas duona. Gali-
ma dar pridurti, kad jo kelias ateitin buvo nutiestas iš anks-
to – graiko kelias yra dulkėtas, akmenuotas ir nuobodus,
bet palei jį šen bei ten čirpia svirpliai ir pasitaiko tavernų,
kur visai smagu trumpam atsipūsti. Jis padėdavo senoms
moteriškėms nukrėsti alyvas, prižiūrėdavo, kad vynuogės
būtų sukrautos į dėžes, o vilnų maišai – susverti; derantis
su tabako pirkėjais, pagarbiai palaikydavo tėvo pusę, kas-
kart su panieka nusispjaudamas, kai būdavo siūloma ma-
žesnė nei norima kaina; jis buvo susižadėjęs su veterinaro
dukra, miela mergaite, dirbusia mano fabrike; kadangi bu-
vo labai gražus, sklido kalbos, kad visos meilės nuotykių
ištroškusios merginos mūsų krašte yra jo meilužės; žmo-
nės šnekėjo, kad jis miega su šventiko žmona. Jei tai tiesa,
tai šventikas ant jo nepyko, nes nelabai mėgo moteris, o
savo pačiai buvo abejingas, be to, ji ir taip atsiduodavo pir-
mam pasitaikiusiam. Įsivaizduokite tą kuklią Panajočio lai-
mę: gražuolių meilė, vyrų pavydas, o kartais ir geismas,
sidabrinis laikrodys, motinos išlyginti baltutėliai marškiniai,
keičiami kas dvi tris dienas, plovos pietums, žalsva ir kvapni

anyžinė degtinė prieš vakarienę. Bet laimė trapi, ir jei žmonės ar aplinkybės jos nesugriauna, į ją pasikėsina vaiduokliai. Jūs turbūt nežinote, kad mūsų saloje gyvena paslaptingos būtybės. Mūsų vaiduokliai nepanašūs į jūsų Šiaurės šmėklas, dieną tūnančias kapinėse ir pasirodančias tik vidurnaktį. Mūsiškiai nesisiaučia baltom drobulėm, o jų kauklai apaugę mėsa. Bet jie, ko gero, yra daug pavojingesni nei mirusiųjų sielos: šitie bent jau buvo krikštyti, pažino gyvenimą, žinojo, ką reiškia kentėti. Mūsų kaimų nereidės yra nekaltos ir pavojingos kaip gamta, kartais globojanti, o kartais pražudanti žmogų. Antikos dievai ir deivės seniai mirė, muziejuose liko tik jų marmuriniai lavonai. Mūsų nimfos panašesnės į jūsų fėjas negu į tuos vaizdinius, kuriuos jūs susikūrėte pagal Praksitelio skulptūras. Tačiau mūsų liaudis tiki jų galia; jos tokios pat tikros kaip žemė, vanduo ir pavojingoji saulė. Jose įsikūnija vasaros šviesa, todėl jas pamačius apima svaigulys ir ištinka stabas. Jos pasirodo lemtingąją vidurdienio valandą, tarsi gaubiamos dienos slėpinių. Kai ruošdamiesi pokaičiui valstiečiai aklinai užsklendžia namų duris, tai ne nuo saulės slėpdamiesi, bet sergėdamiesi nimfų; šios išties pražūtingos fėjos yra gražios, nuogos, gaivios ir mirtinos kaip geriamasis vanduo su karštinės užkratu; tie, kas jas pamato, iš lėto sunyksta iš ilgesio ir geismo; tie, kas išdrįsta prie jų prisiartinti, tampa nebyliais visam gyvenimui, nes jų meilės paslaptys negali būti atskleistos nepašvęstiesiems. Taigi vieną birželio rytą du avinai iš tėvo Panajočio bandos ėmė suktis kvaituliu. Liga greit persimetė į pačius gražiausius gyvulius, ir plūktas kiemas

priešais namus tapo pamišusios kaimenės priebėga. Panajotis vienas pats per didžiausią karštį, kepinant vidurdienio saulei, išėjo kviesti veterinaro, kuris gyveno anapus švento Elijo kalvos, mažame kaimelyje, prisispaudusiame prie jūros kranto. Nusileido sutemos, o jis vis negrižo. Tėvas Panajotis pradėjo nerimauti nebe dėl avių, bet dėl sūnaus; veltui buvo išnaršytas visas kaimas ir aplinkiniai laukai; visą naktį šeimynos moterys meldėsi kaimo koplyčioje, kurią atstojo kluonas, apšviestas pora tuzinų vaškinių žvakių, ir rodės, kad ten tuoj įžengs Marija ir pagimdys Jėzų. Kitos dienos vakare, atokvėpio metą, kai vyrai susėdo kaimo aikštėje prie stalo, kas su mažyčiu puodeliu kavos, kas su stikline vandens ar šaukšte liu uogienės, visi pamatė grįžtantį Panajotį, taip neatpažįstamai persimainiusį, tarsi būtų pažvelgęs mirčiai tiesiai į veidą. Jo akys žiburiavo, rainelės nebuvo, lyg ją būtų sugėrę baltymai ir vyzdžiai, kurių net du mėnesius trukusi maliarija nė kiek nepageltino; jo lūpas, kurios nebetarė žodžių, kreivino bjauri šypsena. Vis dėlto tada jis dar nebuvo visiškai praradęs žado. Iš jo burnos tarytum silpstantis ankančio šaltinio gurgesys išsprūsdavo kapoti skiemenys:

– Nereidės... Damos... Nereidės... Gražios... Nuogos... Kaip gera... Šviesiaplaukės... Baltutėliai plaukai...

Tai buvo paskutiniai žodžiai, kuriuos pavyko iš jo išpešti. Keletą dienų dar būdavo galima išgirsti, kaip jis švelniai, lyg glostydamas šilką, sau kartojo: „Baltutėliai plaukai... Šviesiaplaukės.“ Paskui viskas baigėsi. Jo akys lio-

vėsi spindėti, bet blausus, į tolį įsmeigtas žvilgsnis įgavo keistų savybių: į saulę jis žvelgė nemirksėdamas; galbūt jautė malonumą stebėdamas tą akinamai baltą skritulį. Pirmomis jo kliedesių savaitėmis aš buvau kaime: jokios karštinės, jokių požymių, liudijančių apie saulės smūgį ar kokį priepuolį. Tėvai jį nuvežė į garsų kaimynystėje esantį vienuolyną, kad išvartytų iš jo piktasias dvasias; jis nuolankiai leidosi vedamas kaip ligota avelė, bet nei bažnytinės apeigos, nei aprūkymas smilkalais, nei magiški senų kaimo moterėlių ritualai neįstengė apvalyti jo kraujo nuo padūkusių saulės skaistumo nimfų. Pirmosiomis savo persimainymo dienomis jis nuolatos vaikščiojo ten ir atgal – vis grįždavo į tą vietą, kur išvydo apreiškimą: ten alma šaltinis, prie kurio žvejai kartais ateina prisipilti gėlo vandens, yra dauba ir figmedžių laukas, iš kurio takelis leidžiasi prie jūros. Žmonės tarėsi retoje žolėje aptikę neryškius moteriškų kojų pėdsakus ir kūnų paliktas įspaudas. Galima įsivaizduoti sceną: saulės šviesa, persismelkianti pro figmedžių šešėlį, kuris yra visai ne šešėlis, o tik žalesnė ir blankesnė šviesa; jaunas kaimietis, paviliotas moterų juoko ir šūksnių kaip medžiotojas – plazdančių sparnų šlamesio; dieviškos merginos, mojančios baltomis rankomis su gelsvais pūkeliais, žvilgančiais saulėje; lapo šešėlis, slenkantis nuogu pilvu; skaisčios krūtys, kur pūpso rožiniai, o ne pamėlę speneliai; Panajotis, bučiniaus apiberiantis jų plaukus, ir jam rodosi, kad skanauja medų; jo geismas, skandinamas tarp auksinių šlaunų. Kaip nėra meilės be širdies apakimo, taip nėra tikros aistros be gro-

žio garbinimo. Visa kita tėra mechaniški veiksmai, kaip alkis ar troškulys. Nereidės atvėrė jaunajam bepročiui vartus į moterų pasaulį, tokį nepanašų į salos merginų, nes tos tėra gyvulio patelės; jos jam suteikė nežinomybės svaigulį, stebuklo alpulį, klasta žiburiuojančią laimę. Manoma, kad jis ir toliau su jomis susitinka per kaitrą, tuo metu, kai tos gražiosios vidurdienio demonės klaidžioja ieškodamos meilės; atrodo, kad jis pamiršo net savo sužadėtinės veidą ir nosisuka nuo jos lyg nuo šlykščios makakos; jis spjauna į praeinančio popo žmoną, kuri pasakui du mėnesius verkė, kol nusiramino. Nimfos atėmė jaunuoliui protą, kad galėtų į valias žaisti su juo kaip su koku nekaltu faunu. Jis nebedirba, jam nerūpi nei koks dabar mėnuo, nei kokia diena; jis tapo elgeta, todėl beveik visada yra sotus. Jis klajoja po kraštą, kaip gyvas vengdamas didžiųjų kelių; pradingsta laukuose ir pušynuose, augančiuose nykių kalvų papėdėse; sakoma, kad jazmino žiedas, padėtas ant nerištų akmenų sienos, baltas akmenukas po kiparisu yra tarsi laiškučiai, iš kurių jis sužino būsimo fejų pasimatymo laiką ir vietą. Vals tiečiai teigia, kad jis nesens, o nuvys, kaip ir visi tie, kuriuos ištiko pikta lemtis, ir niekas nežinos, ar jam aštuoniolika, ar keturiasdešimt metų. Tik jo keliai virpa, o protas užtemęs ir niekada neprašviesės, o lūpos niekada nebetars žodžių. Jau Homeras žinojo, kad tie, kurie miega su aukso deivėmis, regi senkant savo jėgas ir protą. Bet aš pavydžiu Panajočiui. Jis paliko materialųjį pasaulį ir persikėlė į iliuzijų pasaulį, ir kartais susimąstau, kad

iliuzija, matyt, yra paprasto žmogaus akimis regėti būties slėpiniai.

– Betgi, Jani, – irzliai tarė ponias Demetriadi, – nejau jūs manote, kad Panajotis iš tiesų matė nereides?

Janis Demetriadis neatsiliepė, nes kaip tik tą akimirką pasikėlė nuo kėdės, atsakydamas į išdidų pro šalį einančių užsieniečių pasveikinimą. Tos trys jaunos amerikietės glaudžiai aptemptais baltos drobės drabužiais grakščiai žingsniavo saulės nutvieкта krantine; joms iš paskos sekė senas nešikas, sulinkęs nuo turguje pirktų produktų svorio; jos buvo susikibusios už rankos lyg trys mergaitės, grįžtančios iš mokyklos. Viena jų ėjo vienplaukė, prisikaišiusi į rusvas sruogas mirtos šakelių, antroji nešiojo didžiulę meksikietišką šiaudinę skrybėlę, trečioji kaip valstietė ryšėjo medvilnine skarele, o veidą kaip kokia kaukė dengė juodi akiniai nuo saulės. Šios trys merginos įsikūrė saloje – nuošalyje nuo vieškelio nusipirko namą; naktimis nuosava valtimi jos išplaukia pažvejoti trišakiu, o rudenį eina medžioti putpelių; jos su niekuo nebendruoja, tvarkosi pačios, bijodamas įsileisti tarnaitę, kuri sutrikdytų jų gyvenimo jaukumą, gyvena griežčiausioje vienvėje vengdamos pikto apkalbų, turbūt verčiau vietoj jų pasirinkusios šmeižtą. Veltui stengiausi pagauti Panajotio žvilgsnį, sviestą tų trijų dievybių pusėn – jo svajingos akys liko tokios pat bereikšmės, be jokios kibirkštėlės. Jis aiškiai neatpažino savo nereidžių, persirengusių moterimis. Staiga jis vikriai kaip žvėris pasilenkė keldamas naują drachmą, nukritusią vienam iš mūsų iš kišenės, ir ant pa-

laidinės, kurią jis buvo persimetęs per petį, aš išvydau užkibusį už perpetės ir šiurkščiame kailyje įsivėlusį vienintelį nepasveriamą įrodymą, kuris galėjo mane įtikinti: šilkinę giją, ploną giją, palaidą giją, atskriejusią nuo švie-
siaplaukės galvos.

KREGŽDŽIŲ DIEVO MOTINOS KOPLYČIA

Vienuolis Terapontas nuo pat jaunumės buvo uoliausias didžiojo Atanazo mokiny; rūstus ir griežtas, jis sušvelnėdavo tik išvydęs Dievo kūrinius be šėtono žymės. Egipte jis prikeldavo ir evangelizuodavo mumijas; Konstantinopolyje imperatoriai eidavo pas jį išpažinties, o Graikijon atvyko susapnavęs sapną, kuriame balsas jam liepė išvaryti demonus iš šito dar Pano burtų valdomo krašto. Vienuolis tiesiog degė neapykanta matydamas šventuosius medžius, ant kurių šakų drugio purtomi valstiečiai kabino skiautes, kurios už juos tirtėdavo menkiausiam vėjeliui papūtus; šėlo nuo falo atvaizdų, susmaigstytų į žemę, kad ji duotų derlių, ir svaidė prakeiksmus moliniams dievams sienų ildubose ir šaltinių nišose. Jis pats vienas pasistatė ankštą trobelę ant Kefiso upės kranto, iš anksto pasirūpinęs, kad visos panaudotos medžiagos būtų pašventintos. Valstiečiai dalijosi su juo savo skurdžiais valgiais, bet nors jie buvo išsekę, išblyškę ir bado bei karų iškamuoti, Terapontui niekaip nesisekė atversti jų į tikrąjį tikėjimą. Vietiniai garbino Jėzų, Marijos sūnų, auksinės šviesos apgaubtą kaip saulę netoli laidos, tačiau jų surambėjusios širdys ištikimai laikėsi dievybių, gyvenančių medžiuose ar išky-

lančių iš versmės; kas vakarą, pamelžę vienintelę ožką, kurią dar turėjo, po šventuoju platanu jie dėdavo dubenėlį pieno; vidurdienį vaikai nulisdavo tankmėn, kad žvilgteltų į moteris onikso akimis ir mintančias čiobreliais bei medumi. Jos, kietos ir sausos žemės dukros, knibždėjo visur, nes tai, kas kitur išsklisdavo garais, čionai įgydavo tįsų ir sūdrų pavidalą. Jų pėdsakai matėsi šlyno gausiame šaltinių dugne, o balzgani kūnai iš toli maišėsi mirguliavo tarp blizgių uolų. Būdavo, sužalota nimfa prisiglausdavo už grubiai nusklembtų sijų, laikančių stogą, ir naktimis girdėjosi, kaip ji rauda ar gieda. Bemaž kasdien kalnuose dingdavo apkerėti gyvuliai, ir tik po kelių mėnesių žmonės netyčiom rasdavo kaulų krūvelę. Piktosios dvasios nusivesdavo už rankos vaikus pašukti ant bedugnės krašto; jų plonos kojelės netekdavo atramos, ir praraja pasiglemždavo jų lengvus kūnelius. Būdavo, kad jaunuolis, išsiruošęs jų ieškoti, grįždavo netekęs kvapo ir drugio krečiamas, mat buvo atsigėręs mirties iš šaltinio vandens. Po kiekvienos nelaimės vienuolis Terapontas kumščiu grūmodavo girioms, kur slėpėsi piktosios dvasios, bet kaimiečiai toliau garbino pusiau nematomas jaunas fėjas, atleisdavo joms išdaigas, kaip atleidžiama saulei, kuri sujaukia bepročio protą, mėnuliui, kuris iščiulpia miegančių motinų pieną, ir meilei, kuri suteikia šitiek kančių.

Vienuolis bijojo fėjų lyg vilkų gaujos, lyg kekšynas jos persekiojo jį. Šios neregėtos gražuolės nedavė jam ramybės: naktimis jo veidą nutvilkydavo karštas kvėpavimas – taip šnopuoja prijaukintas žvėris, baukščiai slankiojantis

po kambarį. Jeigu jis išsiruošdavo į kelionę nešinas viatiku ligoniui, eidamas per lauką jis girdėdavo padykusį ir tankų lyg ožkyčių trepsenimą; o jei kartais jis, kad ir kaip stengdamasis nepramigti, pramiegodavo maldos valandą, fėjos lyg niekur nieko ateidavo ir pešteldavo už barzdos. Nimfos ir neketino vienuolio vilioti, nes su savo storu rudu vilnoniu rūbu jis joms rodėsi grasus, juokingas ir labai senas, o jos, nors ir labai dailios pažiūrėti, nekėlė jam netyrų minčių, mat jų nuogybe jis šlykštėjosi kaip blyškiu kirmėlės kūnu ar glotnia žalčių oda. Vis dėlto nimfos nevalingai gundė jį nusidėti, nes jis galiausiai ėmė abejoti, ar išmintingas yra Dievas, sukūręs šitiek nenaudingų ir kenksmingų padarų, tarytum Aukščiausiasis kurdamas būtų pernelyg įsitraukęs į nelabą žaidimą. Vieną rytą kaimo gyventojai pamatė, kaip vienuolis įsijuosęs pjauna plataną, nimfų buveinę, ir dvigubai susikrimto: viena vertus, bijojo nimfų keršto – jos galėjo pasitraukti kartu su visais šaltiniais ir versmėmis, kita vertus, šio platano ūksmėje jie rinkdavosi ir šokdavo. Bet jie nepuolė priekaištauti šventuoliui iš baimės užrūstinti dangiškąjį Tėvą, kuriam paklūsta lietus ir saulė. Jie nutylėjo, bet jų tylą tik sustiprino vienuolio Teraonto ryžtą išvyti nimfas iš šitų žemių.

Dabar jis išeidavo būtinai pasiėmęs porą titnagų, kuriuos slėpė rankovės atvartuose, o vakare, kai matė, jog tuščiuose laukuose jau nėra nė vieno valstiečio, vogčiomis padegdavo kokį seną alyvmedį, jeigu jam rodės, kad jo drevė slepiasi dievybės, ar kokią jauną šerpetotą pušį, ašarojančią gintariniais sakais. Iš lajos išlėkdavo nuogas kūnas ir

nubėgdavo pasivyti draugių, toluoj sustingusių lyg pabaidytos elnės, o šventasis vienuolis džiūgavo sunaikinęs dar vieną Blogio irštą. Visur jis statė kryžius ir jaunieji Dievo padarėliai vengė jų, bėgte bėgo net nuo kartuves menancio iškilnaus statinio šešėlio, ir pašventintą kaimą supo vis platesnė tylos ir vienatvės juosta. Kova tęsėsi, žingsnis po žingsnio artėdama prie kalno, kuris gynėsi ant šlaito augančiais dygiais erškėtynais ir akmenų griūtimis – išvyti dievus iš čia tikrai buvo labai sunku. Galų gale nimfos, apsuptos maldų ir ugnies žiedo, sukritusios nuo bado, nes nebebuvo atnašų, netekusios glamonių, nes kaimo vaikinai sukosi nuo jų, prisiglaudė dykame slėnyje, kur molėtoji dirvoj niūksojo kelios juodai juodos pušys, primenančios didžiulius paukščius, stipriais nagais įsikirtusius į raudonžemį ir danguje mosuojančius tūkstančiais smailių adatėlių tarsi erelio plunksnomis. Upeliai, vingiuojantys po beformių akmenų krūvomis, buvo pernelyg šalti skalbėjoms ir piemenims. Laikas kalno šone išgraužė olą, į jos vidų vedė siaura anga, pro kurią vos ne vos galėjo prasisprausti žmogus. Visais laikais nimfos slėpdavosi ten vakarais, kai dargana jaukė jų žaidimus, mat jos, kaip ir miškų žvėrys, bijojo perkūno; čia jos ir miegodavo tamsiomis naktimis. Jauni piemenys girdavosi, jog neva įlindę į olą rizikuodami savo gyvybe ir jaunystės galia, ir nešykštėjo žodžių apie jų minkštus perregimus kūnus ir slidžius neapčiuopiamus plaukus žvarbioje prietemoje. Užslėpta ola kalno šlaite vienuoliui Terapontui regėjosi it piktybinis auglys, graužiantis jo krūtinę; sustingęs slėnio pakraštyje, pakėlęs dangop

rankas, jis šaukėsi Viešpaties pagalbos, vildamasis sunaikinti šias pavojingas pagoniškų dievų palikuones.

Netrukus po Velykų vienuolis sukvietė ištikimiausius ar tvirčiausius savo kaimenės avinėlius, apginklavo juos kirtikliais ir žibintais, ir, kliaudamasis juoda naktimi, pats, nešinas krucifiksu, nusivedė ganomuosius per kalvų labirintą į drėgną, syvų pritvinkusią tamsą. Vienuolis Terapontas sustojo prie olos, bet neleido savo mokiniams eiti vidun, nes bijojo, kad jie bus gundomi. Tirštoje prietemoje gurgėjo šaltiniai. Švelnūs garsai pleveno ore lyg vėjelis pušyne – tai kvėpavo miegančios nimfos, joms sapnavos pasaulio jaunystė, tada, kai dar nebuvo žmogaus, o žemė gimdė vien medžius, žvėris ir dievus. Valstiečiai užkūrė didelį laužą, tačiau išrūkyti olos neprireikė, nes vienuolis liepė jiems paruošti kalkių skiedinio ir atgabenti akmenų. Sulig pirmaisiais aušros spinduliais jie pradėjo statyti koplytėlę, prigludusią prie pašlaitės, tiesiai prieš nekenčiamos olos angą. Sienos dar buvo neišdžiūvusios, stogas – neužkeltas, bet vienuolis Terapontas žinojo, jog nimfos nemėgins pasprukti pro šitą bažnytėlę, jau pašventintą ir palaimintą. Tikrumo dėlei koplyčios gilumoj, ten, kur veriasi olos anga, jis iš dviejų vienodų skersinių surentė didelį kryžių su Kristaus atvaizdu, ir nimfos, suvokiančios tik šypsenas, su siaubu atšlijo nuo Kankinio veido. Pirmieji saulės spinduliai nedrąsiai slinko urvo landos link: tuo metu nelaimingosios paprastai išeidavo pasisotinti pirmąja rasa nuo medžių lapų; belaisvės raudėjo, meldė vienuolį joms padėti ir iš naivumo siūlė jam savo meilę, jei tik šis sutiksiąs ir leisiąs

joms pabėgti. Visą dieną tęsė darbai, o vakare matėsi, kaip ant akmens kapsi ašaros, girdėjosi kosėjimas ir gergždimas – taip kriokia sužeisti žvėrys. Kitą dieną statytojai užbaigė stogą, papuošę jį gėlių vainiku, įstatė duris ir spynai pritai-
kė storą geležinį raktą. Naktį nuvargę valstiečiai nusileido į kaimą, bet vienuolis Terapontas atsigulė miegoti šalia pa-
statytos koplyčios ir visą naktį mėgavosi trukdžiusiom
snausti belaisvių dejonėm. Nors atjauta nebuvo jam sveti-
ma: jis gailėjosi sutrėkšto vikšro, žolės stiebelio, kurį nu-
laužė jo rūbo skvernai, šįkart džiūgavo nelyg žmogus
dviem plytom prislėgęs gyvačiukių lizdą.

Kitą rytą valstiečiai atsinešė kalkių pieno, nudažė kop-
lyčios išorę ir vidų, ir ji tapo panaši į baltą balandę, prisi-
spaudusią prie uolos krūtinės. Du vaikinai, drąsesni už ki-
tus, įsliūkino į urvą ir užtepė kalkėm šlapias ir porėtas sie-
nas, kad šaltinių vanduo ir bičių medus neprasisunktų
apžavų olos vidun ir nepalaikytų gėstančios moterų fėjų
gyvybės. Nusilpusios nimfos nebeturėjo jėgų rodytis žmo-
nėms, tik kada ne kada pusšėšėlyje sušmėžuodavo sučiaup-
tos lūpos, maldaujamai gražomos laibos rankos ar blyški
krūtų rausvuma. Retkarčiais, savo drūtais, baltais nuo kal-
kių pirštais brūkstelėję šiurkščią uolieną, valstiečiai jaus-
davo, kaip iš po rankų slysta švelni virpanti plaukų sruo-
ga, panaši į siūlišką žolę, kuri želia drėgnose ir apleistose
vietose. Sumenkę nimfų kūnai virto garais ar byrėjo į dul-
kes kaip negyvos peteliškės sparnai; fėjos vis vaitojo, bet
reikėjo ištempti ausis, kad išgirstum jų silpnas dejones, juk
dabar verkšleno tik nimfų sielos.

Ir visą kitą naktį vienuolis Terapontas meldėsi prie šventyklos slenksčio lyg atsiskyrėlis tyruose. Jį džiugino mintis, kad dar prieš jaunatį dejonės liausis, o nimfos, sunykusios nuo bado, tebus tik nešvarus prisiminimas. Jis meldėsi, kad priartintų akimirką, kai mirtis išvaduos savašias belaisves, mat nejučiom pradėjo jų gailėtis ir pyko ant savęs už tokią gėdingą silpnybę. Niekas jau nebeužkopdavo pas jį, ir kaimas atrodė tolimas tarsi kitam pasaulio pakraštyje; priešingoje klonio pusėje buvo matyti tik raudonžemis, pušys ir takelis, užklotas auksiniais spygliais. Vienuolis negirdėjo nieko, tik pamažu tylantį karkesį ir vis garsesnę savo maldų barbėjimą.

Tos pačios dienos vakarą jis išvydo moterį, takeliu ji artėjo jo link. Ji ėjo nuleidus galvą, kiek palinkus; vilkėjo juodą peleriną ir šali, bet pro tamsų audinį nelyg ryto žara pro nakties skraistę skverbėsi mįslinga šviesa. Nepažįstamoji buvo labai jauna, bet santūri, lėta ir ori kaip senolė, o jos švelnumas priminė brandžią vynuogių kekę ar kvapnią gėlę. Praeidama pro koplyčią, ji įdėmiai pažvelgė į vienuolį, ir jis atitoko nuo savo maldų.

– Šis takas niekur neveda, – prabilo jis. – Moterie, iš kur tu?

– Iš Rytų kaip aušra, – atsakė ši. – O tu ką čia veiki, senasis vienuoli?

– Aš užmūrijau šitoj uoloj nimfas, kurių dar buvo apstu šiose vietose, – atsakė Terapontas, – o priešais olos angą pastačiau koplyčią, ir dabar jos nedrįsta ištrūkti ir pabėgti, mat yra nuogos ir savaip bijo Dievo. Aš laukiu, kada jos mirs iš bado ir šalčio savo landoj, o kai tai nutiks, virš laukų viešpataus Dievo ramybė.

– Kas gi tau sakė, kad Dievo ramybė gaubia tik stirnas ar ožkų kaimenes, o nimfų – ne? – paklausė mergelė. – Nejau nežinai, kad Dievas kurdamas kai kuriems angelams pamiršo duoti sparnus, ir jie, nukritę žemėn, įsikūrė miškuose, kur užgimė nimfų ir panų gentys, o kiti įsitaisė kalnuose ir tapo Olimpo dievais? Negarbink it pagonys kūrinijos Kūrėjo nenaudai, bet ir nesmerk jo kūrinių. Ir padėkok Dievui iš visos širdies, kad jis sukūrė Artemidę ir Apoloną.

– Mano dvasia nepakyla taip aukštai, – nuolankiai atsakė vienuolis. – Nimfos drumsčia mano ganomuosius ir kelia grėsmę jų išganymui, o aš esu atsakingas už juos Viešpačiui ir, jei reikės, persekiosiu nimfas net pragare.

– Į tavo uolumą bus atsižvelgta, dorasis vienuoli, – nusišypsojo mergelė. – Bet nejau nerandi būdo, kaip nimfų gyvenimą sutaisyti su tavo avelių išganymu?

Jos balsas buvo malonus kaip fleitos melodija. Susijaudinęs vienuolis nuleido galvą. Mergelė ranka palietė jo petį ir rimtai tarė:

– Vienuoli, leisk mane į olą. Man patinka olos, ir aš atjaučiu tuos, kurie ten ieško kampo prisiglausti. Juk aš irgi tokiam kampe pagimdžiau vaikelį ir kampe be baimės patikėjau jį mirčiai, kad jis antrąsyk atgimtų per Prisikėlimą.

Atsiskyrėlis pasitraukė ir leido jai praeiti. Ji ryžtingai patraukė link angos, paslėptos už altoriaus. Jos kelyje stovėjo didžiulis kryžius; ji lengvai kaip niekur nieko patraukė jį ir įsmuko vidun.

Tamsoje pasigirdo dar gailesnės dejonės, čirškėjimas ir lyg sparnų šiugždesys. Mergelė kalbėjo su nimfomis kažkokia

nesuprantama, gal paukščių, gal angelų, kalba. Po akimirkos ji pasirodė šalia vienuolio, kuris nepaliovė meldęsis.

– Žiūrėk, vienuoli – pasakė ji, – klausyk.

Iš po jos pelerinos išsiveržė daugiabalsis šaižus cypsmas. Ji atvertė apsiausto skvernus, ir Terapontas pamatė, kad jos drabužio klostėse slepiasi šimtai kregždžių. Mergelė atmetė rankas lyg kalbėtų maldą ir paleido paukščius. Paskui tarė, ir jos balsas buvo skaidrus kaip arfos garsas:

– Skriskit, mano vaikai.

Išvaduotos kregždės pakilo į vakarinį dangų, snapais ir sparnais piešdamos nesuprantamus ženklus. Senis ir mergelė kurį laiką lydėjo jas žvilgsniu, paskui keliauninkė tarė:

– Kasmet jos sugrįš, o tu jas priglausi mano koplyčioj. Sudie, Terapontai.

Ir Marija nuėjo taku, kuris niekur neveda, nes šiai globėjai nelabai svarbu, kur baigiasi keliai, mat jai pažįstama visa dangaus karalystė. Vienuolis Terapontas nusileido į kaimą, o kitą dieną, kai jis užkopė į kalną laikyti mišių, nimfų grota buvo nusėta kregždžių lizdais. Jos grįždavo kasmet; įskrisdavo ir išskrisdavo iš koplyčios, kad pamaitintų jauniklius ar sutvirtintų savo molinius namukus; vienuolis Terapontas dažnai nutraukdavo maldas ir susigraudinęs stebėdavo, kaip jos mylisi ir siuva po orą, nes kas užginta nimfoms, leista kregždėms.

NAŠLĖ AFRODISIJA

Jį vadino Kosčiu Raudonuoju: todėl, kad jo plaukai buvo raudoni, kad jo sąžinę slėgė nemaža pralieto kraujo, o ypač dėl to, kad vilkėdavo raudoną striukę, kai akiplėšiškai nusileisdavo iš kalnų į arklių turgų ir, prigrasinęs visomis įmanomomis staigiomis mirtimis, priversdavo nusigandusį valstietį už grašius parduoti jam geriausią savo žirgą. Jis gyveno kalnų žeminėje už kelių valandų kelio nuo gimtojo kaimo, ir jo piktadarybės apsiribojo keliomis politinėmis žmogžudystėmis bei tuzino perkarusių avinų pagrobimu. Jis būtų galėjęs ramiai sugrįžti į savo kalvę, bet buvo iš tų, kuriems nieko nėra maloniau už laisvės skonį ir vogtą maistą. Tačiau kai jis lyg paprastas nusikaltėlis nužudė du ar tris vietinius gyventojus, kaimiečiai paskelbė jam karą, jie užgujo jį kaip vilką ir užspeitė kaip šerną. Pagaliau Jurginių naktį jiems pavyko jį pagauti, tad, permetę per balną, atgabeno į kaimą perpjauta gerkle kaip paskerstą gyvulį; toks pat galas ištiko tris ar keturis jaunuolius, kuriuos jis buvo įtraukęs į savo nuotykių kupiną gyvenimą: jie buvo išvarpyti kulku ir subadyti peiliais. Jų galvos, pamautos ant šakių, papuošė kaimo aikštę, o kūnai, sumesti į krūvą, tysojo kapinių pavartėje. Nugalėtojai valstiečiai

puotavo, nuo saulės ir musių saugiai pasislėpę už uždarytų langinių. Verkė tik senojo popo našlė, kurios vyrą tuščiaime kelyje prieš šešerius metus užmušė Kostakis; ji virtuvėje skalavo dubenėlius, nes neseniai už ją atkeršijusius valstiečius pavaišino degtine.

Našlė Afrodisija nusišluostė ašaras ir prisėdo ant vienintelės virtuvėje buvusios taburetės. Abiem rankom atsirėmė į stalą ir ant jų pasidėjo smakrą, kretantį lyg senos moteriškės. Buvo trečiadienis, o ji nuo sekmadienio nieko nevalgė ir nemiegojo tris paras. Slopinamos raudos purtė jai krūtinę, slepiamą po storomis juodo muslino suknius klostėmis; savo rypavimų užliūliuota, ji nevalingai prisnūdo, bet staiga vėl pašoko: pogulio ir užmaršties valanda dar neatėjo. Tris dienas ir naktis kaimo moterys budėjo aikštėje, cypdamos kaskart, kai kalnuose nugrumėjęs aidais trinktelėdavo šūvis; Afrodisija klykė nustelbdama visų draugių balsus, kaip ir derėjo tokio garbaus asmens žmonai, šeštus metus kape gulinčio popo pačiai. Kai trečios dienos apyaušriu į kaimą grįžo valstiečiai, gindami nuvarytą mulą su kruvina našta, jai pasidarė bloga, ir kaimynės turėjo ją nuvesti į trobelę, kur ji atokiai gyveno nuo pat savo našlystės pradžios; kai tik atsigavo, ji ėmė primygtinai siūlyti vaišes savo keršytojams. Dar drebančiomis rankomis ir kojomis prisiartindavo prie kiekvieno iš tų vyrų, kambaryje skleidžiančių bemaž nepakeliamą prakaito ir pavargusio kūno smarvę, ir, negalėdama pagardinti nuodais tų duonos ir sūrio riekių, kuriomis vaišino, ji pasitenkino bent tuo, jog slapčiomis jas apspjovė, linkėdama, kad rudens mėnulis patekėtų virš tų vyrų kapų.

Kaip tik tada buvo pats laikas išpažinti jiems visą savo gyvenimą, apnuoginti jų kvailumą ar patvirtinti baisiausius jų įtarimus, išbūgnyti jiems tą tiesą, kurią buvo taip lengva, bet kartu ir sunku slėpti ištisus dešimt metų: tiesą apie savo meilę Kosčiui, apie jų pirmąjį susitikimą kelio nuolydyje po šilkmedžiu, kur ji slėpėsi nuo ledo krušos, ir apie jų aistrą, pritrenkusią juos lyg tos audringos nakties žaibas; apie grįžimą namo, apie kenčiančią sielą, bet labiau iš baimės nei iš atgailos, apie tą slogią savaite, kai ji stengėsi pamiršti vyrą, svarbesnį jai už duoną ir vandenį, ir apie jos antrą apsilankymą pas Kostį pasinaudojus dingstimi, kad popo motinai, kuri visiškai viena tvarkėsi kalnų ūkyje, prireikė miltų; apie geltoną sijoną, kurią ji tuomet nešiojo ir kuriuo jie atsigulę užsiklodavo – jiems rodėsi, kad tai saulė užmetė ant jų savo skraistę; apie naktį, praleistą apleistame turkų karavansarajuje, ir apie liaunus kaštono ūglius, kurie tėkšdavo jai rasotus antausius braunantis pro juos; apie sulinkusią Kosčio nugarą, kai jis vedavo ją takais, kur menkiausias judesys galėjo suerzinti gyvatę, apie jos pirmiau nepastebėtą randą, vingiuojantį jam ant sprando; apie tuos beprotiškus, goslius žvilgsnius, nukreiptus į ją kaip į vertingą grobį, apie tvirto kūno vyrą, įpratęs prie rūstaus gyvenimo, ir jo raminamą juoką, jo įprotį mylintis murmti jos vardą.

Ji pakilo ir, plačiai užsimojusi, nuvaikė nuo baltos sienos porą ar trejetą zirziančių musių. Šios riebios musės mito atmatomis ir tebuvo įkyroki parazitai, kurių kutenančias, lengvas kojeles, bėginėjančias oda, reikėjo pakęsti: gal

jos buvo nutūpusios ant to nuogo kūno, ant tos krauju pasrūvusios galvos ir savo ropinėjimu ją išniekinusios kartu su vaikų spyriais ir smalsiais moterų žvilgsniais. Ak, jei būtų galima vienu šluostės mostelėjimu nušluoti visą tą kaimą, visas tas pasenusias davatkas su nuodingais kaip vapsvų geluonys liežuviais, ir tą jauną apsvaigusią nuo mišių vyno šventiką, kuris bažnyčioje griaudėjo prakeiksmiais savo pirmtako žudikui, ir valstiečius, apspitusius Kosčio kūną kaip širšės medingą vaisiaus minkštimą. Jie nė neįsivaizdavo, kad Afrodisija galėtų gedėti ko nors kito, o ne senojo popo, prieš šešerius metus palaidoto garbingiausioje kapinių vietoje; ji negalėjo jiems išrėkti, kad to dabitos girtuoklio gyvenimas jai terūpėjo tiek pat, kiek sutręšęs sodelas sodo gilumoj.

Vis dėlto, nors ir trukdė jo knarkimas miegoti, o įprotis atsikrenkšti buvo atgrasus, Afrodisija lyg ir gailėjo to naivaus, pasipūtusio senio, nes jis tapo apgaulės, paskui ir smurto auka taip kvailai, kaip komediantas pavyduolis, juokinantį žmones šešėlių teatre: jos meilės dramą jis papildė farso elementais. O kaip būdavo malonu nusukti galvas popo vištyčiams, kuriuos Kostis, pasikišęs po striuke, vėliau išsinešdavo, o kai vakarais atslūkindavo į kleboniją, visą kaltę suversti vagilėms laputėms. Ne mažesnis malonumas buvo ir tą naktį, kai jos senį vyrą pažadino jų meilės kuždesys po platanu, žinoti, kaip, persisvėręs per langą, jis seka jų judančius šešėlius ant sodo sienos ir groteskiškai svyruoja, bijodamas skandalo ir kulkos, bet trokšdamas atkeršyti. Tik dėl vieno dalyko Afrodisija prie-

kaištavo Kosčiui: kam nužudė tą senioką, kuris, tegu ir prieš savo valią, buvo priedanga jų meilės ryšiui.

Jai tapus našle, niekas nė neįtarė apie jų pavojingus pasimatymus, kuriuos ji skirdavo Kosčiui naktimis be mėnesienos, tik jos džiaugsmo puotoje trūko vienintelio aštraus prieskonio – pašalinio stebėtojo akies. Kai matronos nepatikliais žvilgsniais ėmė varstyti sustorėjusį moters liemenį, jos tegalėjo įsivaizduoti, kad popo našlę suvedžiojo koks klajojantis prekeivis ar ūkio darbininkas, tarsi su tokiais vyrais Afrodisija būtų sutikusi permiegoti. Tad jai teko su džiaugsmu palaikyti tuos žeminančius įtarinėjimus ir tramdyti savo pasididžiavimą dar uoliau nei pykinimo priepuolius. Kai po kelių savaičių ji pasirodė plokščiu pilvu ir karančiais sijonais, visos susidomėjo, kaip Afrodisija taip lengvai atsikratė savo našta.

Niekas nesuprato, kad jos kelionė į šventojo Luko šventyklą buvo tik menama, kad Afrodisija slėpėsi už kelių lję nuo kaimo, lūšnelėje popo motinos, kuri Kosčiui kepė duoną ir adė striukę. Bet ne iš geros širdies tai darė senoji: Kostis aprūpindavo ją degtine, o ir ji pati jaunystės laikais nešišalindavo meilės. Taigi ten pasaulį išvydo kūdikis ir be mat buvo uždusintas tarp dviejų šiaudinių čiūžinių, bejėgis ir nuogas, kaip ką tik gimęs kačiukas, net neapipraustas po gimimo.

Paskui vienas iš Kosčio bendrų nužudė merą, mylimojo liesos rankos vis įnirtingiau spaudė seną medžioklinį šautuvą, ir buvo tos trys dienos ir naktys, kai saulė, regis, tekėdavo ir leisdavosi tarsi iš kraujo plaukusi. O šį vakarą

viskas baigsis pergalės laužu: ta proga prie kapinių vartų jau buvo sustatyti bidonai degalų; su Kosčiu ir jo bendrais bus pasielgta kaip su asilo maita: juos apipils žibalu, kad nereiktų vargti kasant duobę. Afrodisijai beliko gedėti keltą vidurdienio ir vienatvės valandų.

Ji pakėlė velkę ir nuėjo prie siauros aikštelės, skiriančios ją nuo kapinių. Suversti į krūvą kūnai tysojo palei nerištų akmenų sieną, bet Kostį buvo nesunku atskirti nuo kitų, nes jis buvo stambiausias, be to, ji jį mylėjo. Kažkoks godus valstietis nuvilko jo liemenę, kad pasipuikuotų prieš kitus sekmadienį; musės jau buvo aplipusios krauju užliejus vokus; jis buvo beveik nuogas. Keli šunys laižė nuo žemės juodus pėdsakus, paskui lekuodami gulinėjo menkame sienos šešėlyje. Vakare, kai saulė tampa nebe tokia pikta, į šią siaurą terasą būreliais ims rinktis moterys; jos apžiūrės Kosčio tarpumentėje išaugusią karpą. Vyrai spyriais apvers lavoną ir degalais aplaistys tas kelias drapanas, kurios jam dar buvo likusios. Pašėlusiai džiūgaudami jie atidarys bidonus kaip vyndariai atkemša statinaitę. Afrodisija palietė perplėštų marškinių rankovę: juos savo rankomis pasiuvo ir Kosčiui padovanojo per Velykas. Stai ga ji išvydo savo vardą, ištatuiruotą kairiajame Kosčio rieše. Jei kitų, o ne jos akys būtų užkliuvusios už šių negrabiai ant odos nupieštų raidžių, jų protus akimirksniu būtų nušvietusi šviesa, lyg ugniniai žibalo liežuviai, šokantys virš kapinių tvoros. Ji jau regėjo save, apmėtomą akmenimis ir palaidotą po jų krūva. Vis dėlto ji negalėjo nuplėšti tos rankos, kuri taip švelniai bylojo apie jos kaltę, ar įkai-

tinti geležies, kad išdegintų šias jai pražūtingas žymes. Ji neprisivertė padaryti dar vienos žaizdos kūne, kuris ir taip daug buvo nukraujavęs.

Kitapus žemo mūro, juosiančio pašventintą sklypą, mirgėjo skardos vainikai, dengiantys popo Stefano kapą, ir šis iškilus kauburys jai staiga priminė riebų senio pilvą. Pasi-
baigus gedului, popo našlę perkėlė į lūšnelę per du žingsnius nuo kapinių: ji nesiskundė gyventi tokioje nuošalioje vietoje, kur dygsta tik kapai, nes atėjus nakčiai šiuo keliu, kur nė gyvos dvasios nebūdavo, kartais ateidavo Kostis; duobkasys, gyvenantis šalimais, buvo kurčias it lavonas. Popo Stefano kapą nuo lūšnelės skyrė tik kapinių tvora, todėl jiems rodėsi, kad jie ir toliau glamonėjasi šmėklos panosėje. Šiandien ta atkampi vieta palengvins Afrodisijai įvykdyti planą, kuris įprasmins visą jos gudrybių ir pavo-
jų kupiną gyvenimą, tad, pastūmusi suskeldėjusį nuo saulės medinį užtvarą, ji čiupo duobkasio kastuvą ir kirtiklį.

Žemė buvo sausa ir kieta, ir prakaito Afrodisija išliejo gausiau negu ašarų. Kartais kastuvas sužvangėdavo atsitrenkęs į akmenį, tačiau šis triukšmas tokioje gūdžioje vietoje niekam nekėlė nerimo, nes visas kaimas nuėjo popietinio pogulio. Pagaliau ji išgirdo, kaip sausai po kirtiklio smūgiais traška senas medis, ir popo Stefano karstas, trapesnis už gitaros korpusą, subyrėjo nuo vieno kirčio, atidengdamas kaulų ir sudūlėjusio arnoto likučius – visa, kas liko iš senuko. Afrodisija sušlavė tas liekanas į krūvelę, atsargiai nustūmė jas į karsto galą ir, sugriebusi iš pažastų, atitempė prie duobės Kosčio kūną. Kadaise mylimasis visa galva

lenkė jos vyrą, tačiau begalviui Kosčiui karstas buvo kaip tik. Afrodisija užvožė dangtį, iš naujo užbėrė kapą žeme šviežiai supiltą kauburį pridengė vainikais, kadaise už papirijiečių pinigų pirktais Atėnuose, užlygino šliūžę ant tako, kuriuo tempė lavoną. Dabar negyvėlių krūvoje, suvers-toje prie įėjimo į kapines, trūko vieno kūno, tačiau juk vaistiečiai jo ieškodami nepuls rausti kapų.

Ji prisėdo gaudydama kvapą, bet tuoj pat pakilo, mat buvo įsijautusi į duobkasio darbą. Kosčio galva, išstatyta paniekai, tebekybojo ant šakių ten, aukštai, kur kaimas baigiasi ir prasideda uolos bei dangus. Ir atvangos nebus tol kol ji iki galo neatliks laidotuvių ritualo, todėl reikėjo skubėti, kol dar neatslūgo karštis, o žmonės, užsisklendę savo namuose, miega, skaičiuoja drachmas ir mylisi, užleidę kiemus saulės viešpatijai.

Aplenkdamą kaimą, į kalno viršūnę našlė kilo retai vaikštomu taku. Perkarę šunys snaudė, išsitiesę palei siaurą šešėlį prie durų; praeidama Afrodisija paspyrė juos koja, taip išgieždamą ant jų savo pyktį, kurio negalėjo išlieti ant jų šeimininkų. O kai vienas šuo pasišiaušė ir pratisai užkaukė, ji trumpam stabtelėjo ir meiliais žodžiais bei glamonėmis jį apramino. Oras degino kaip iki baltumo įkaitinta geležis, ir Afrodisija prisidengė skara kaktą, nes betrūko dar kad ji nugriūtų gavusi salės smūgį, taip ir neužbaigusi savo triūso.

Takas atvedė į baltą apvalią aikštelę. Aukščiau tebuvo didžiulės uolos su žiojėjančiomis olomis, kur išdrįsdavo įžengti tik tokie nutrūktgalviai kaip Kostis; svetimšaliai, vos

tik pasukę į jų pusę, tuoj išgirdavo atgal kviečiančius šaižius valstiečių balsus. O dar aukščiau nebuvo nieko, tik ereliai ir dangus, ir vien tik ereliai pažįsta padangių kelius. Ant šakių pasmeigtos penkios galvos – Kosčio ir jo bendrų – viepėsi įvairiomis grimasomis, kokias tik numirėliai moka ištaisyti; Kosčio lūpos buvo sučiauptos, tarsi jis svarstytų kokį reikalą, kurio būdamas gyvas nespėjo sutvarkyti, – kad ir arklio pirkimą ar išpirką už naują grobį; palyginti su draugais, mirtis jį vienintelį nedaug pakeitė, nes visada būdavo labai išbalęs. Afrodisija truktelėjo už galvos, ir ši atitrūko pokštelėdama lyg plyšęs šilko rūbas. Ji ketino paslėpti galvą po virtuvės grindimis ar tik jai vienai žinomoje oloje, o dabar glostė šią nuokirtą įtikinėdama, kad abu jau yra išgelbėti.

Ji nuėjo atsisėsti po platanu, augusiu pakalnėje, žemdirbio Bazilijaus žemėje. Uolynai stačiu šlaitu leidosi žemyn, o po jos kojomis miškais apaugusi lyguma iš toli panėšėjo į samanų kilimą. Gilumoje, tarp dviejų kalnynų kiaurymės, buvo matyti jūra, ir Afrodisija pagalvojo, kad jei būtų įkalbėjusi Kostį sprukti per šias bangas, jai dabar nereikėtų sūpuoti ant kelių krauju apšlakstytos galvos. Nuo pat nelaimės pradžios ji gniaužė aimanas, bet dabar pratrūko gokčiodama kaip laidotuvių raudotojos verkti; alkūnėmis atsirėmusi į kelius, delnais spausdama šlapius skruostus, liejo ašaras tiesiai ant mirusiojo veido.

– Ei tu, vagile, popo našle, ką čia veiki mano sode?

Aukštai ant kelio pasilenkęs stovėjo senasis Bazilijus, apsiginklavęs pjautuvu ir lazda; toks įtarus ir įpykęs jis dar

labiau panėšėjo į kaliausę. Afrodisija bemat pašoko, prijuoste pridengė Kosčio galvą.

– Ką aš galėjau pavogti iš tavęs, dėdule Bazilijau, nebent truputį šešėlio atvėsinti kaktai?

– Ką ten slepi savo prijuostėje, vagišė, niekinga našlė? *Moliūgą? Arbūzą?*

– Esu vargšė, dėdule Bazilijau, paėmiau tik sunokusį arbūzą, raudoną arbūzą su juodomis sėklomis minkštume.

– Parodyk, melage, purvina žiurke, ir atiduok man, ką pavogei.

Senasis Bazilijus mojuodamas lazda leidosi šlaitu. Afrodisija puolė bėgti prarajos kraštu, suėmusi už kampų prijuostę. Šlaitas kuo toliau, tuo labiau statėjo, takas slidėjo, tarsi besileidžiančios saulės kraujas būtų apliejęs ir akmenis. Bazilijus jau seniai buvo sustojęs ir visa gerkle rėkė perspėdamas bėglę, kad grįžtų atgal, kelias jau seniai buvo virtęs takeliu, o takelis – akmenų sangrūdom. Afrodisija jį girdėjo, bet vėjas iki jos atnešė tik žodžių nuotrupas, ir ji suprato viena: reikia ištrūkti iš to kaimo, melo, slogios veidmainystės, to nenumaldomo atpildo, kai vieną dieną ji taps sena, niekieno nemylima moterimi. Galų gale akmuo išsprūdo iš po jos kojos ir nugarmėjo į prarają, tarsi rodydamas jai kelią. Ir tada našlė Afrodisija metės bedugnėn ir naktin, kartu nusinešdama krauju aptekusią galvą.

NUKIRSDINTA KALI

Grėsioji deivė Kali klajoja Indijos laukais.

Ją sutiksi visur: Šiaurėje ir Pietuose, šventovėse ir turguose. Jai artinantis moterys dreba; jaunuoliai, išplėsdami šnerves, išeina ant namų slenksčio, ir net maži verksniai vaikai žino jos vardą. Juodoji Kali – kraupi ir graži. Jos liemuo toks plonas, kad apdainuojantys deivę poetai lygina jį su bananmedžiu. Jos pečiai apvalūs kaip kylančio rudens mėnulio linija, standžios krūtys kaip išbrinkę pumpurai, strėnos banguoja nelyg naujagimio drambliuko straublys, o šokančios kojos it jauni ūgliai. Jos burna karšta kaip gyvybė, akys – bedugnės kaip mirtis. Ji apžiūri save nakties bronzoje, aušros sidabre, sutemų varyje ir vidurdienio aukse ir žvelgia savęsp. Bet deivės lūpos niekada nesišypso; jos laibą kaklą juosia kaulų vėrinys, o akys jos veide, šviesesniame už kūną, tyros ir liūdnos. Kali skruostai yra visad blyškūs ir ašarų suvilgyti lyg neramus ryto veidas, nuplautas rasos.

Kali yra nuodėmingoji. Ji išmesta iš dievų kastos, nes atsidavė parijams, pasmerktiesiems, o jos veidą, raupsuotųjų nubučiuotą, dengia žvaigždėti šašai. Ji šliejas prie niežuotos kupranugarių varovų iš Šiaurės krūtinės, mat jie dėl

speigų niekada nesiprausia, miega su aklais elgetomis ant parazitais liulančių patalų, po brahmanų glėbio puola prie neliečiamųjų – šlykščios rasės, teršiančios dienos šviesą, nes jiems skirta apmazgoti lavonus; išsipleikusi piramidiškame laužų šešėlyje, ji atsiduoda ant šiltų pelenų. Ji taip pat mylisi su stipriais ir šiurkščiais valtininkais, ji priima visus, net turguose patarnaujančius negrus, kuriuos šeimininkai pliekia žiauriau nei nešulinius gyvulius, ir trinasi galva į jų pečius, nutrintus nuo naštos. Prislėgta kaip karščiuojanti ligonė, nežinanti, kur gauti švaraus vandens, ji slenka iš kaimo į kaimą, nuo kryžkelės prie kryžkelės, ieškodama tų pačių purvinų malonumų.

Jos mažutės pėdos su skambančiais žiedais pašėlusiai kilnoja, bet iš jos akių nepaliaujamai plūsta ašaros, jos karti burna nedalija bučinių, jos blakstienos neglosto tų, kurie ją spaudžia glėby, o jos veidas amžinai blyškus lyg nekalta pilnatis.

Kadaise Kali, tobulybės lelija, Indros danguje viešpatavo nelyg spindulys safyro viduj; rytmečio deimantai žaižaravo jos žvilgsny, o visata traukėsi ir plėtėsi sulig jos širdies tvinksniais.

Bet Kali, tobula kaip gėlė, nepažino savo tobulybės, skaisti kaip diena – ji nesuvokė savo skaistybės.

Kartą užtemimo vakarą pavydūs dievai patykojo Kali šešelio kūgyje, planetos sąmokslininkės kamputyje. Žaibu nukirto jai galvą. Bet vietoj kraujo iš atviros žaizdos ištryško šviesos srovė. Pusiau perkirstas kūnas, dvasių nusviestas į

prarają, nuriadėjo ligi pat Pragaro dugno, kur šliaužioja ir rauda tie, kurie neregėjo ar atsižadėjo dieviškosios šviesos. Ėmė pūsti šaltas vėjas, švytėjimas sutirštėjo ir pamažu nusileido iš dangaus; virš kalnų viršūnių pakibo balta storymė; po žvaigždėta erdve skleidės naktis. Dievai pabaisos, dievai žvėrys, daugiarankiai ir daugiakojai dievai, panašūs į riedančius ratus, bėgo per tamsybes, apakinti jos aureolės, o paklaikę nemirtingieji krintosi nusikalte.

Atgailaujantys dievai Pasaulio Stogu nusileido į rūkstancią bedugnę, kur šmaižioja atgiję šešėliai. Jie įveikė devynias skaistyklas, praėjo pro purvo ir ledo belanges, kur sąžinės graužiamos šmėklos atperka savo padarytas nuodėmes, pro ugninius kalėjimus, kur kitus šešėlius kamuoja tušti geismai, apverkdami nusikaltimus, kurių nepadarė. Dievai stebėjosi matydami begalinę žmonių vaizduotę kuriant Blogį, jų neišsenkamą energiją ir malonumo bei nuodėmės potraukį. Pelkėje, tarp lavonų, tarytum lotosas lingavo Kali galva, o ilgi juodi plaukai aplink vinguriavo ja kaip vandens augalų šaknys.

Dievai pagarbiai pakėlė šią bekrauję gražią galvą ir ėmė žvalgytis kūno, kuris ją nešiojo. Liūno pakraštyje tysojo begalvis lavonas. Jie paėmė jį, uždėjo Kali galvą ant pečių ir atgaivino deivę.

Tai buvo kūnas paleistuvės, nubaustos mirtimi, nes ji mėgino sukliudyti jauno brahmano meditacijoms. Nukraujavęs blyškus kūnas atrodė tyras. Deivė ir paleistuvė turėjo vienodus apgamus ant kairiosios šlaunies.

Kali, tobulybės lotosas, daugiau negrižo viešpatauti į Indros dangų. Kūnas, kuriam dievai uždėjo galvą, ilgėjosi lėdinių, užgintų glamonių, kur gėdos namuos puolusios moterys svajoja apie nusikalstamas orgijas ir, žiūrėdamos pro žalias groteles, laukia klientų. Ji tvirkino vaikus, gašlino senius, buvo despotiška jaunuolių meilužė, ir miesto moterys, vyrų paliktos ir gyvenusios kaip našlės, Kali kūną lygino su laužo liepsna. Ji buvo šlykšti kaip srutyno žiurkė ir atgrasi kaip laukų žebenkštis. Ji grobė širdis lyg žarnokus iš mėšinių, o prašvilpti turtai lipo prie jos pirštų kaip medaus koriai. Nuo Benareso iki Kapilavastaus, nuo Bengaloro iki Srinagaro Kali kūnas, nepažindamas atvangos, nešė su savim išniekintą deivės galvą, o iš skaidrių akių liejosi ir liejosi ašaros.

Vieną rytą Benarese girta Kali, raukydamasi iš nuovargio, ėjo iš gatvės, kur gyveno puolusios moterys. Lauke, prie mėšlo krūvos, seilėdamasis sėdėjo kaimo idiotas: pamatęs Kali jis atsikėlė ir puolė iš paskos. Ir kai jis atsidūrė tik per šešėlio ilgį nuo deivės, Kali sulėtino žingsnį ir leido žmogui prisiartinti.

Kai jis ją paliko, deivė patraukė savo keliu nepažįstamo miesto link. Kažkoks vaikas prašė išmaldos; deivė jo neperspėjo, kad už akmenų tyko gyvatė, pasiruošus jam įgelti. Ją smaugė įniršis viskam, kas gyva, troškimas įniršio pripildyti visą savo esybę, aistra sunaikinti visas būtybes mėgaujantis tokiu reginiu. Kali matydavo sėdint prie kapinių; jos burnoje kaip liūtės nasruose braškėjo kaulai. Ji žudė tarsi

vabzdžių patelė ryjanti patinus, traiškė savo palikuonis kaip šernė, trypianti atsivestą jauniklį vadą. Pribaigdavo savo aukas, šokdama ant jų. Nuo krauju aptekusių deivės lūpų sklido salsvas skerdyklos dvokas, bet jos aukos rasdavo paguodą jos glėbyje, visas kančias užmiršdamos ant jos karštos krūtinės.

Pamiškėje Kali sutiko Mokytoją.

Jis sėdėjo sukryžiavęs ir sudėjęs delnus, jo išsekęs kūnas buvo sudžiūvęs kaip laužo žagarai. Ar jis jaunas, ar senas – to niekas negalėjo pasakyti, kaip ir išvelgti visa matančias akis po nuleistais vokais. Jį gaubė šviesos aureolė, ir Kali pajuto, kaip jos širdies gilumoj suspurdo dingos ir amžinos ramybės, pasaulių pabaigos, visuotinio išganymo, palaimos dienos nuojauta, kada gyvenimas ir mirtis taps vienodai beprasmingai, kada Viskas sutirps Niekyje, ir ši gryna, vos užsimezgusi Nebūtis spurdėjo joje kaip kūdikis iščiose.

Didžiosios atjautos Mokytojas pakėlė praeivę laiminančią ranką.

– Mano skaisčiąją galvą sujungė su šituo purvinu kūnu, – tarė Kali. – Aš noriu ir nenoriu, kenčiu ir mėgaujuos, baisyosi gyvenimu ir bijau mirties.

– Mes visi netobuli, – atsakė Mokytojas. – Mes visi tik dalys, aiženos, šešėliai, tušti pavidalai. Mes visi tikim, kad verkiam, tikim, kad mėgaujamės – ir taip nuo amžių amžinųjų.

– Aš buvau deivė Indros danguje, – atsiduso paleistuvė.

– Ir vis dėlto nebuvai laisva nuo likimo rato, o tavo deimantinis kūnas pasirodė esąs toks pat pavaldus nelaimei, kaip tavo kūnas iš purvo ir kraujo. Gal nūnai, tu, nelaimingoji moterie, išniekintoji keliautoja, atsidūrei visai arti to, kas neturi formos.

– Aš pavargau, – sudejavo deivė.

Tuomet Mokytojas palytėjo pirštų galiukais juodas, pelenais nubarstytas deivės kasas:

– Troškimas išmokė tave išminties, kad visi troškimai – tuštybė, – pasakė jis. – Atgaila tave moko, kad beprasmiška atgailauti. Turėk kantrybės; o Klaida, kurios dalimi mes visi esam, o Netobulybe, per kurią tobulybė suvokia pačią save, o Piktybe, kuriai neskirta būti nemirtingai...

MARKO KRALJEVIČIAUS GALAS

Mėlyname, kone skaudžiai mėlyname, danguje skambėjo laidotuvių varpai. Jie skardėjo aidžiau ir šaižiau nei kada anksčiau, tarytum šioje šalyje, netikėlių kraštų pašonėje, jie būtų norėję visais balsais išgausti, kad jų varpininkai yra krikščionys, kaip ir velionis, kurį žmonės ruošėsi laidoti. Bet žemai apačioje, baltame mieste su siaurais kiemeliais, su žmonėmis, pritūpusiais pavėsyje, šie garsai pynėsi su riksmomis, šūkismomis, avių bliovimu, arklių žvengimu, asilų bliovimu, kartais su ūbavimais bei moterų maldomis už neseniai iškeliavusią sielą, o gal ir su idioto kvatojimu, abejingu visuotiniam gedului. Visą šitą triukšmą nustelbė alavuotojų kvartale kauksintys plaktukai. Senis Stefanas, lengvais ir tiksliais judesiais kaldinęs vandens ąsočio gurklį, pastebėjo, kaip pasikėlė durų kiaurymę dengianti pala. Vidun pateko šiek tiek karščio, o tamsias dirbtuves trumpam nušvietė vakarinės saulės spinduliai. Stefano bičiulis Andrejus čionai jautėsi kaip namie ir, sukryžiaęs kojas, įsitaisė ant demblio krašto.

– Ar žinai, kad mirė Marko? Aš ten buvau, – prašneko jis.

– Pirkėjai man sakė, kad jis mirė, – atsakė senis, iš rankų

nepaleisdamas plaktuko. – Bet jeigu jau nesitveri noru papasakoti, tai pasakok, o aš dirbsiu.

– Turiu draugą, kuris įsitaisė Marko virtuvėje. Per šventes jis leidžia man patarnauti prie stalo: ten visad nubyra koks nors skanėstas.

– Bet šiandien juk ne šventė, – tarstelėjo senis, švelniai lytėdamas varinį ąsočio snapelį.

– Ne, bet Marko visad gerai maitina, net šiokiadieniais ir per pasninką. Prie stalo susirenka daug žmonių, pirmiausia seni luošiai kareivos – jie be galo be krašto porina apie savo žygius Kosove. Bet kasmet, kur tau – kas sezoną, jų ateina vis mažiau. O šiandien Marko sukvietė ir stambių pirklių, kilmingų ponų, kaimo seniūnų, kurių kaimai kalnuose yra taip arti turkų, jog į priešą iš lanko gali šaudyti per upelį, vingiuojantį tarp uolų; vasarą, upeliui išdžiūvus, jo vaga teka kraujas. O puota tiesiog keliama būsimam išpuoliui prieš turkus aptarti, turkų paukščiams ir galvijams grobti, kaip ir kasmet. Vaisės buvo prašmatnios, patiekalai, dosniai pagardinti prieskoniais, tokie sunkūs ir riebus, jog slydo iš rankų. Marko valgė ir gėrė už dešimt, ir ne tiek valgė, kiek šnekėjo, ne tiek gėrė, kiek kvatojo, kumščiu baudamas stalą. Ir kartkartėmis jis išskirdavo ginčininkus, iš anksto susipešusius dėl grobio.

O kai mes, tarnai, vandeniu nuplovėme susirinkusiems rankas ir nušluostėme jiems pirštus, Marko įžengė į didįjį kiemą, prigužėjusį žmonių. Mieste gi žinoma, kad puotos likučius gauna visi norintys, o atliekos tenka šunims. Liaudis dažniausiai ateina nešina didesniais ar ma-

žesniais katiliukais, dubenimis, na, bent jau pintinėmis. Marko pažinojo beveik visus. Veidus ir vardus jis įsimindavo kaip niekas kitas ir niekada nepainiodavo. Luošiui su ramentais jis kalbėjo apie tai, kaip jie drauge kovojo prieš bėjų Konstantiną, aklam muzikantui, grojusiam citra, jis sugiedojo baladės pradžią, kurią šis buvo sukūręs jo garbei, kai buvo jaunas, bjauriai senei, paėmęs ją už smakro, jis priminė apie senus gerus laikus, kuomet jie dalijosi viena lova. Kartais jis nuo lėkštės paimdavo nemažą avienos gabalą ir duodavo kam pakliuvo: „Valgyk!“ Žodžiu, viskas vyko taip, kaip visada.

Ir staiga jis atsidūrė šalia skriauzno senio, tas sėdėjo ant suolo, kojas nukoręs.

– O kur tavo dubuo? – paklausė Marko. – Kažkaip nepamenu tavo vardo.

– Vieni vadina mane vienaip, kiti kitaip, – atsiliepė senis. – Argi tai svarbu?

– Ir tavo veidas man kažkaip nematytas, – tęsė Marko. – Matyt, todėl, kad esi toks, kaip visi. Nepatinka man svetimi, ypač elgetos, kurios išmaldos neprašo. Ar tik nebūsi turkų siųstas šnipinėti?

– Kai kas sako, jog aš nuolat visus seku, – atrėžė senis, – bet jie klysta: aš leidžiu žmonėms elgtis, kaip jie nori.

– Aš irgi elgiuos, kaip noriu, – užriaumojo Marko. – Tavo veidas man nepatinka. Dink iš čia.

Ir pakišo koją, vildamasis, kad senis nudribs nuo suolo. Tačiau šis sėdėjo sau toliau kaip akmeninis stabas. Veikiausiai, ne; pažiūrėti jis nebuvo tvirtesnis už kitus, kojos, apautos

numintais batais, tabalavo virš žemės, tačiau atrodė, kad Marko nė nepalietė senio.

Tas pats nutiko, kai Marko pačiupo jį už peties, kad priverstų atsistoti. Nepažįstamasis tik palingavo galvą.

– Stokis ir kaukis kaip vyras, – subliuvo Marko, visas išraudęs.

Senis pasikėlė. Sudėjimo jis buvo smulkaus, vos ne vos siekė Marko pečius. Stovėjo, netardamas nė žodžio, ir nejudėjo. Marko puolė jį iš visų jėgų. Bet jo smūgiai senio nekliudė, nors kumščiai ir nusidažė krauju.

– Ei, jūs, – suriko Marko savo palydai, – nesikiškite. Šįkart susidorosiu aš pats.

Bet jis duso. Ir, staiga suklupęs, griuvo kaip pakirstas. O senis, garbės žodis, nė krust iš vietos.

– Prasti tavo popieriai, Marko, – tarė jis. – Jau nepasikelsi. Man regis, tą žinojai dar nepradėjęs.

– O vis dėlto žygis prieš turkus įvyks, viskas paruošta, šaukštai po pietų, kaip sakoma, – išstenėjo nugalėtasis. – Bet kaip yra, taip yra.

– Prieš turkus ar dėl turkų? – perklausė senis. – Juk niekam ne paslaptis, jog kartais perbėgdavai nuo vieno prie kito.

– Tą patį man kartą pasakė panelė, kurią merginau, – prašvokštė mirštantysis. – Už tai nukirtau jai dešinę ranką. Maža to: liepiau papjauti belaisvius, nors buvau žadėjęs... Betgi aš ne vien blogį sėjau. Nešykštėjau šventikams, rėmiau vargšus...

– Skalsu kalbos, – nutraukė jį senis. – Šiaip ar taip, dar

per anksti ar jau per vėlu suvesti sąskaitas, iš to nebus jokios naudos. Geriau pakišiu savo palaidinę tau po galva, kad minkščiau gulėtum ant žemės.

Jis nusivilko palaidinę ir padarė, ką buvo sakeš. Visi buvo pernelyg suglume, kad pagriebtų senį. Kita vertus, kai pagalvoji, jis čia buvo niekuo dėtas. Senis pasuko prie plačiai atlapotų vartų. Ėjo kiek sukumpęs, dar labiau panėšėjo į elgetą, tačiau tokį, kuris nieko neprašo. Prie vartų tupėjo du grandine pririšti šunys; praeidamas senis uždėjo ranką ant Juodojo Dičkio, pasiutusiai pikto šuns, o tas nė neišsišiepė. Dabar, kai visi suprato, kad Marko mirė, žmonės pasisuko į tą pusę, kuria traukė senis. Kelias, kaip žinai, driekiasi tarp dviejų kalvų, iš pradžių kyla, paskui leidžiasi, paskui vėl stiepias viršun. Senis jau buvo toli. Dar buvo matyti, kaip kažkas žygiuoja dulkių debesy, kiek vilkdamas kojas, tik plačios kelnės plakėsi į šlaunis, o marškiniai plazdėjo vėjy. Bet kaip senis, jis judėjo sparčiai. O virš jo galvos per visą dangų skrido būrys laukinių žąsų.

KORNELIJAS BERGO LIŪDESYS

Kornelijus Bergas, grįžęs į Amsterdama, apsistojo užėigos namuose. Jis dažnai keisdavo vietą – išsikraustydavo kassyk, kai ateidavo laikas mokėti; kartais jis dar tapydavo nedidelius žanrinius paveikslus pagal užsakyimą, o kartkartėmis nupiešdavo aktą mėgėjui ar netyčiom užtikdavo smuklę, kuriai reikėjo iškabos. Nelaimei, jo ranka drebėjo, o akiniams teko dėti vis stipresnius ir stipresnius stiklus; vynas, kurį jis įprato gerti Italijoje, kartu su tabaku bemaž pribalgė ir kadaise turėtą potėpio – o juo jis tebesididžiavo – tvirtumą. Jis liejo apmaudą, spyriodavosi, atėjus laikui atiduoti paveikslą, vis taisinėdavo ir gramdydavo, kol, viską sugadinęs, darbą užmesdavo.

Valandų valandas tapytojas sėdėdavo tamsiose kaip girtuoklio sąmonė smuklėse, kur buvę Rembrandto mokiniai, bendramoksliai kaip jis pats, vaišino jį vynu vildamiesi, kad jis papasakosiąs apie savo keliones. Tačiau saulėtos ir dulketos šalys, kurių keliais Kornelijus klampojo su teptukais ir dažų indeliais, atmintyje iškildavo ne tokios ryškios, kokias jas piešdavo ateitin nukreipta vaizduotė; jis jau neprišmindavo tų stačiokiškų jaunystės pokštų, nuo kurių juokais lepdavo tarnaitės. Tie, kurie dar prisiminė anų dienų

skardžiabalsį Kornelijų, stebėjosi, kad jis toks nekalbus; tik apsvaigus jam atsirišdavo liežuvis, ir tuomet jis murmėdavo kažką nesuprantama. Jis sėsdavosi veidu į sieną, užsismaukęs skrybėlę ant akių, kad nematytų, sakydavo jis, įgrisusių veidų. Kornelijus, senasis portretistas, ilgai gyvenęs Romos palėpėse, per visą savo gyvenimą ištyrė tiek veidų, jog dabar, abejingas ir suirzęs, sukosi nuo jų šalin; jis nenorėjo tapyti net gyvūnų, teisindamasis tuo, kad jie pernelyg primena žmones.

Paskutiniems talento atšvaitams gęstant, dailininką, regis, aplankė genijaus dvasia. Jis sėsdavosi prie molberto savo sujauktoje mansardoje, pasidėdavo priešais brangų egzotišką vaisių, kad tik suspėtų jį įamžinti drobėje žvilgiai vaisiaus odelei dar nepapilkėjus, arba paprasčiausią katiliuką, arba lupenas. Gelsva šviesa tvino į kambarį; lietūs patyliukais plovė langus; visur skverbėsi drėgmė. Grublėtas apelsino rutulys lyg pūtėsi nuo vandeningų syvų, girgždėjo, garankščiavosi medinė apkala, o varinis katiliukas blausėsi bežiūrint. Kornelijus iškart padėdavo į šalį tepukus, sugrabusios rankos, kadaise užsakovų prašymu miklų mikliausiai tapiusios tingias Veneras ir šviesiabarzdžius Jėzus, laiminančius nuogus vaikelius ir plačiais rūbais apsiaustas moteris, nesiklausė, priešinosi norui perkelti į drobę šitą dvigubą, daiktus persmelkiantį ir dangų tvindantį drėgmės ir švytėjimo žaismą. Jo kumpūs pirštai motiniškai švelniai lietė daiktus, kuriuos jis buvo metęs tapyti. Niūrioje Amsterdamo gatvėje jis svajojo apie pievas, apsunkusias nuo rasos: jos buvo gražesnės nei Anjo

pakrantės prieblandoje, tačiau be žmonių, nes pernelyg šventos. Rodėsi, kad nuo bado ištinęs senis serga širdies vandenlige. Versdamasis teplionėmis šen bei ten, Kornelijus Bergas svajonėmis prilygo Rembrandtui.

Ryšių su gyvaisiais šeimyniškiais jis nebeatnaujino. Vieni giminaičiai jo nepažinojo, kiti apsimesdavo jo nepastebėję. Vienintelis žmogus, dar sveikinęsis su juo, buvo senasis Harlemo sindikas.

Visą pavasarį Kornelijus dirbo šitame šviesiame ir švariame miestelyje, kur gavo užsakymą medžio imitacija nupiešti bažnyčios sieną. Vakare, pabaigęs darbą, jis neatsakė užsukti pas sindiką, kiek apkvairšęs nuo saugios gyvenimo kasdienybės: senis gyveno vienas, visiškai priklausomas nuo tarnaitės švelnios globos; jis niekieno neišmanė apie meną. Dailininkas pastūmė dažytus medinius vartelius: sode, prie kanalo, tarp gėlių jo laukė tulpių mylėtojas. Kornelijus nėjo iš proto dėl neįkainojamų svingūnėlių, užtat nuostabiai jautė menkiausius formų niuansus, atspalvius ir žinojo, kad senasis sindikas jį pakvietęs vien tam, kad jis įvertintų naują rūšį. Žodžių trūko begalinėi baltų, mėlynų, rožinių ir violetinių atspalvių įvairovei aprašyti. Iš riebios ir juodos dirvos tauriosios gėlės kėlė trapias, bet stangrias galvas: tik drėgnos žemės dvelksmas sklandė virš viso šito bekvapio žiedyno. Senasis sindikas statė gėlių puodą ant kelių ir, dviem pirštais apglėbdamas stiebą tarsi ploną taliją, tylomis siūlė dailininkui gėrėtis išpuoselėtu stebuklu. Jie beveik nesikalbėjo: Kornelijus Bergas nuomonę išreiškėdavo galvos linktelėjimu.

Tą dieną sindikas džiaugėsi kaip niekada: jam pavyko išvesti rečiausią veislę – baltą tulpę su violetiniais dryželiais, nepaprastai panašią į vilkdalgį. Sindikas gėrėjosi ja, vartė taip ir anaip, kol galiausiai paguldęs gėlę prie kojų tarė:

– Dievas – didis menininkas.

Kornelijus Bergas tylėjo. Romusis senis pakartojo:

– Dievas – Visatos dailininkas.

Kornelijus Bergas žiūrėjo tai į žiedą, tai į kanalą. Dulsvai švininis vandens veidrodis atspindėjo tik lysves, plytų sienas ir džiūvančius baltinius, tačiau prieš seno ir pavargusio klajūno akis prašmėžavo visas gyvenimas. Jis vėl išvydo primirštus žmonių veidus, kuriuos matė per savo ilgas keliones, purvinus Rytus, nevalyvus Pietus, godumo, kvailystės ar žiaurumo apraiškas po kerinčiu daugybės šalių dangumi, varganus būstus, gėdingas ligas, peštynes su peiliais prie smuklių durų, rūsčius palūkininkų veidus ir tobulai apkūnų savo pozuotojos Frederikos Geritsdochter kūną Fribūro medicinos mokyklos prozektoriuje. Paskui atmintyje iškilo dar vienas prisiminimas. Konstantinopolyje, kur jis nutapė keletą sultono portretų Jungtinių provincijų pasiuntiniui, jam teko gėrėtis kitu tulpių sodu, vieno pašos pasididžiavimu ir džiaugsmu; paša pageidavo, kad dailininkas įamžintų trumpalaikę jo gėlių haremo tobulybę. Tulpės puikavosi, virpėjo ir šlamėjo marmurinio kiemo viduryje, tarytum ryškiomis ar švelniomis spalvomis norėdamos kažką pasakyti. Ant fontano krašto čiulbėjo paukštis; šviesiai žydrą dangų skrodė aštrios kiparisų viršūnės. Bet

vergas, kuriam buvo liepta parodyti svetimšaliui šiuos stebuklus, buvo vienakis; virš šviežios žaizdos dar zujo musės. Kornelijus Bergas giliai atsiduso. Paskui, nusiėmęs akinius, tarė:

– Dievas – Visatos dailininkas.

Ir, sklidinas kartėlio, pusbalsiu pridūrė:

– Kokia nelaimė, pone sindike, kad Dievas nepanoro tapyti vien peizažų.

Baigiamasis žodis

Šis pakartotinis „Rytietiškų novelių“ leidimas, nors ir gausiai taisytas grynai stilistiniais sumetimais, iš esmės lieka toks, koks buvo pirmasis, pasirodęs leidykloje 1938 metais. Tiktai istorijos, pavadintos „Nukirsdinta Kali“, pabaiga buvo perrašyta, kad pirmiausia išryškintų kai kuriuos metafizinius, nuo legendos neatskiriamus aspektus, be kurių ji, pateikta per vakarietišką suvokimo prizmę, tebūtų vien kažkokia „Galantiškoji Indija“. Kito pasakojimo, „Užmūrytieji Kremliuje“, vieno iš pirmųjų literatūrinių mėginimų naujai pateikti senovinę slavų legendą, atsisakiau kaip aiškos nesėkmės, nevertos dailinti.

Iš dešimties kitų novelių (ko gero, pavadinimas „Istorijos ir novelės“ būtų geriau atitikęs jas sudarančių temų įvairovę) keturios yra mano daugmaž laisvai išplėtoti tikrų sakmių ar legendų perdirbiniai. Novele „Kaip išsigelbėjo Vangas Fo“ įkvėpė pamokoma senovės Kinijos daoistų sakmė; „Marko šypsenai“ ir „Mirties pienui“ pradžia davė viduramžių Balkanų baladės; „Nukirsdinta Kali“ atsirado iš bedugnio indų mito, to paties, kurio visiškai kitaip perkurtą versiją pateikia Goethe „Dieve ir bajaderėje“ ir Thomas

Mannas „Sukeistose galvose“. Kita vertus, novelių „Žmogus, kuris mylėjo nereides“ ir „Našlė Afrodisija“ („Vadeivos galva“ pirmajame leidime) ištakos yra įvairūs nūdienos ar veikiau vakarykštės Graikijos įvykiai arba prietarai, nes jos buvo rašomos 1932–1937 metais. Priešingai, „Kregždžių Dievo Motinos koplyčia“ yra asmeninė autorės fantazija, gimusi panūdus paaiškinti žavų kaimo koplytėlės Atikos srityje vardą. „Paskutinėje princo Gendžio meilėje“ veikėjai ir veiksmo vieta yra perkelti ne iš mito ar legendos, bet iš didingo praeities literatūros kūrinio, nuostabaus I amžiaus japonų romano, romanistės Murasaki Shikibu „Gendži monogotari“, kurio šeši ar septyni tomai plačiais potėpiaais pasakoja Azijos Don Žuano nuotykius. Tačiau su jai labai būdingu subtilumu Murasaki tiesiog „nuslepia“ savo herojaus mirtį ir nuo skyriaus, kur našlaujantis Gendžis nusprendžia pasitraukti iš rūmų gyvenimo, pereina prie kito, kur jo gyvenimo galas yra įvykęs faktas. Ką tik jūsų perskaityta novelė jei ir neužglaisto šios spragos, tai bent leidžia pasvajoti, koks būtų buvęs pačios Murasaki sukurtas epilogas. „Marko galas“, pasakojimas, kurį metų metus rengiausi parašyti, galiausiai suredaguotas tik 1978 metais. Novelę inspiravo serbų baladės ištrauka, primenanti herojaus mirtį nuo paslaptingo, neišvaizdaus ir alegoriško praeivio rankos. Bet kur esu girdėjusi šią istoriją, prie kurios vėliau nekart grįždavau mintimis? Nebepamenu, jos nerandu tuose keliuose panašaus žanro tekstuose, kuriuos turiu po ranka ir kurie pasakoja skirtingas Marko Kraljevičiaus mirties versijas, bet tik ne šitą. Galiausiai „Korne-

lijaus Bergo liūdesys“ („Kornelijaus Bergo tulpės“ andainykščia-
me leidime) buvo sumanytas kaip lig šiol nebaigto romano pabai-
ga. Kūrinys be rytietiško kolorito, išskyrus tik dvi trumpas užuo-
minas apie dailininko kelionę po Mažąją Aziją (viena iš tų užuo-
minų pati yra neseniai įtraukta detalė), ir, žodžiu, nelabai derantis
rinkiniui, kurį jis užbaigia. Tačiau aš nepajėgiau atsispirti norui
sugretinti didį kinų tapytoją, pranykusį ir išsigelbėjusį savo dro-
bėje, su nežinomu Rembrandto amžininku, melancholiškai mąs-
tančiu apie savuosius kūrinius.

Bibliografijos mėgėjams priminkime, kad „Nukirsdinta Kali“
pasirodė žurnale „La Revue Européenne“ 1928 metais, „Vangas
Fo“ ir „Gendžis“ – žurnale „La Revue de Paris“ atitinkamai 1936
ir 1937 metais; lygiai tais pačiais metais leidinyje „Les Nouvelles
Littéraires“ buvo išspausdinta „Marko šypsena“ ir „Mirties pie-
nas“, o žurnale „La Revue de France“ – „Žmogus, kuris mylėjo
nereides“. „Marko galas“ pasirodė žurnale „La Nouvelle Revue
Française“ 1978 metais.

turiny

KAIP IŠSIGELBĖJO VANGAS FO / 5

MARKO ŠYPSENA / 19

MIRTIES PIENAS / 29

PASKUTINIOJI PRINCO GENDŽIO MEILĖ / 41

ŽMOGUS, KURIS MYLĖJO NEREIDES / 53

KREGŽDŽIŲ DIEVO MOTINOS KOPLYČIA / 62

NAŠLĖ AFRODISIJA / 71

NUKIRSDINTA KALI / 81

MARKO KRALJEVIČIAUS GALAS / 87

KORNELIJAUS BERGO LIŪDESYS / 92

Baigiamasis žodis / 97

YOURCENAR, MARGUERITE

IO-171

RYTIETIŠKOS NOVELĖS: NOVELĖS / MARGUERITE YOURCENAR;
IŠ PRANCŪZŲ KALBOS VERTĖ LINAS RYBELIS. – VILNIUS: LIETUVOS
RAŠYTOJŲ SAJUNGOS LEIDYKLA, 2008. – 99 P.
ISBN 978-9986-39-538-6

*Marguerite'a Yourcenar (1903–1987) – garsi prancūzų ir belgų rašytoja
klasikė, intelektualė, pirmoji moteris, išrinkta Prancūzų akademijos nare
(1980), daugelio romanų, esė, eilėraščių rinkinių autorė, istorikė, kritikė.*

*Apsakymų rinkinys „Rytietiškos novelės“ pirmą kartą pasirodė
Prancūzijoje 1938 m. (angliškai išleistas 1986). Knygą sudaro dešimt
apsakymų, kuriuose savitai interpretuojamos Rytų kultūros apraiškų
turinčios legendos. Apsakymuose keliama klausimai apie žmogaus
prigimtį ir jo laikyseną gyvenimo bei mirties atžvilgiu.*

Lietuviškai skelbiama pirmą kartą.

UDK 840-3

Marguerite Yourcenar Rytietiškos novelės

/ Novelės / Redaktorė Asta Bučienė

/ Leidyklos redaktorius Saulius Repečka / Dailininkas Dovydas Čiuplys

/ Korektorė Virginija Savickienė / Maketavo Dalia Kavaliūnaitė

2008 05 23. 3,3 apsk leidyb. l. 682-oji leidyklos knyga.

Išleido Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla, K. Sirvydo 6, LT-01101 Vilnius,

www.rsleidykla.lt / info@rsleidykla.lt

Spausdino UAB „Logotipas“, Utenos 41a, LT-08217 Vilnius.